

„Az írók tisztességesen politizálnak”

– Gion Nándor hátrahagyott írásai. IV. rész¹

[Újévi köszöntő 1991]²

Boldog új évet kívánok minden kedves hallgatónknak!

Az elmúlt esztendőekben sokszor kívántam sok boldogságot az embereknek rádióink hullámhosszán így, az új év első óráiban, őszintén kívántam a sok boldogságot másoknak és magamnak is, néha vidáman, többször erőltetett vidámsággal, az utóbbi időben már egyre visszafogottabban. A boldog új esztendőik ugyanis általában kevesebb boldogságot hoztak, mint amennyit legtöbben vártunk, jóval kevesebbet. A kivilágított, a bizakodóan, vagy éppen hivalkodóan fényeskedő szilveszteri éjszakát igen sok sötét éjszaka követte.

A nagy sötétségről beszélgettem egyszer régen egy költő barátommal, aki gyerekkorát tanyákon töltötte, és arról mesélt, hogy éjszakánként milyen tömény sötétség vette körül a tanyákat, én is a gyerekkoromról meséltem, régi temetőkről és egy kis folyóról, melyeket szintén tömény sötétség borított éjszakánként. És hosszúak voltak ezek a sötét éjszakák, akkor voltak hosszúak, ha az ember nyugtalanul, szorongva, vagy éppen dühösen várta elmúlásukat, és ha nem bízott benne, hogy a nappalok túlzottan világosak lesznek.

---

1 A *Forrás* 2017/2. számában megkezdődött, 7–8. és 2018/4. számában folytatódott a Gion-életműkiadásból kimaradt írások közlése. Jelen válogatás darabjait az kapcsolja össze, hogy több írás a (kultur)politikus (érdeklődésű) írókat mutatja be. Az 1991-es újévi köszöntő az író szűkebb pátriájának előző évi változásait nagyrészt csalódottan veszi tudomásul; majd a szintén balul végződött 1968-as csehszlovákiai események friss, kortárs reflexiói következnek, amelyeknek az ottani események idén 50. évfordulója ad aktualitást. Innentől nagyjából keletkezési sorrendben következnek az írások: a következő szöveg szintén 1968-as, ráadásul ez az – akkor még elsőkönyves szerzővel – készült riport minden bizonnyal a legelső írás, amely Gion magyarországi recepciójára utal. Ezt a darabot egy, a vajdasági *Jó Pajtás* című gyermeklap mellett kiálló, majd egy ennek a lapnak adott nyilatkozat követi – még Gion rádiós újságíró korából. A folytatásban több hasonló, különféle magyarországi lapokban, folyóiratokban megjelent beszélgetés, illetve egyéb szerzői megnyilatkozás következik. Érdekesség, hogy Gion két interjúban is éppen hivatalban lévő színházigazgatóként nyilatkozik meg – az életműkiadásból ilyen szövegeket nem ismertünk; több írásban pedig a műveiből készült filmeket kommentálja. Igazi kuriózum a válogatásban Gionnak a Forum Kiadó Tanácsának elnökségében töltött időszakáról készített jelentése, amely az *Új Szimposion* folyóirat igen viharos, máig vitatott éveiről első kézből, kortárs szöveggel szolgáltat adatokat. Az írónak egy jó ismerőséről készült jegyzete után az életmű eddig ismeretlen műfajú részével zárjuk a sorozatot: ide gyűjtöttük Gion kommentárjait, kerek írásművekké formált jegyzeteit, amelyeket saját műveiről, illetve saját műveikhez készített, abban a reményben, hogy esetleg megfilmesítik őket.

Az íráscsokrot az OSZK Kézirattárában a Fond 583-as jelzet alatt lévő hagyatékából, kéz- és gépiratból, illetve korabeli lapokból sikerült összeállítani. Amelyik írásnál lehet tudni, illetve sikerült kideríteni, hogy hol és mikor közzéttek, lábjegyzetben feltüntettük. Gion Eszternek a szövegek közléséhez való szíves hozzájárulását ezúttal is köszöni az íráscsokor összeállítója, Kurcz Ádám István.

2 Kéziratból.

Azóta a tanyák nagy részét lebontották, az én régi temetőimet is simára gyalták, a kis folyó vize pedig bemocskolódott. Viszonzásul rengeteg villanygőgyulladt ki, úgy látszott, hogy egyre világosabb lesz körülöttünk, már magunk is így hittük, hogyha egyikünk-másikunk mégsem hitte volna, mindig akadt valaki, aki felsőbb megbízatásból bebizonyította, hogy igenis fényesedik ez a szomorú világ. Pedig a tömény sötétséget hozó éjszakák továbbra is megmaradtak, és hosszúak voltak, különösen, ha az ember nyugtalanul, tehetetlenül várta elmúlásukat. A végén már annak örültünk, ha egyáltalán túléljük a sötét éjszakákat. Nyilván ezért vált szokássá, hogy dühödt keserőséggel elmarasztaltuk az éppen elmúlt esztendőt, és csak azután kívántunk boldog új évet, egyre kevésbé bízva benne, hogy az sokkal több világosságot hoz. A néhány órával ezelőtt kimúlt ősztendőről sem mondhatunk sok jót. Nehéz volt, sok keserőséget hozott, örültünk, hogy túléljük, és ha most nem ünnepelnénk éppen, ennél csúnyább szavakat is mondanék.

Valami azért mégis történt 1990-ben, amire érdemes odafigyelni. Megváltozott körülöttünk a világ, ami persze még nem jelenti azt, hogy okvetlenül jobb lesz, egy azonban bizonyos: kezdenek megváltozni az emberek, és aki jobban odafigyelt, észrevette, hogy tájékunkon is egyenesedni kezdett az emberek dereka. Az emberek mintha nagyobbak lennének, bátrabban szólnak és cselekszenek, mint régen. Ha másért nem, már ezért is érdemes volt túlélni az ősztendőt. Régi meggyőződésem, hogy a világosságot nem a sápadt villanygőgők hozzák, hanem a magunk helytállása és embersége. Szomorú világunkat az embereknek kell kifényesíteni, és ezt csak egyenes derékkel lehet megcsinálni. Együtt és külön-külön is.

Éppen ezért még egyszer és őszintén boldog új esztendőt kívánok minden kedves hallgatónknak.

Csehszlovákiában 1968. VII. 12. – 1968. VII. 20.³

Abban az időben is voltak szovjet csapatok Csehszlovákiában. Éppen akkor értek véget a Varsói Szerződés egységeinek hadgyakorlatai. A szovjet csapatoknak állítólag Lengyelországba kellett volna kivonulniuk, és az újságok azt írták, hogy a nép virágosóval üdvözölte a távozó katonákat. Az ország ellenkező határszélén. Komáromban, ahol Jókainak szobra van, Lehár Ferencnek pedig emléktáblája a szülőházán, délelőtt tíz órakor már nem lehetett újsághoz jutni, az emberek nagyon gyorsan szétkapkodták őket, különösen a napilapokat.

Komárom közelében rendezték az idén a csehszlovákiai magyar értelmiségiek Nyári Ifjúsági Találkozóját, a Vág-Duna mellett, egy békés fűzfaerdőben. A terebélyes fűzek között mindenféle színű és méretű sátor állt, a lányok közül néhányan már korán reggel fürdőruhában jelentek meg a sátrak előtt. Volt, aki azt mondta, hogy sokan csak azért jöttek ide, mert kanokat keresnek; pontosan így mondták. Különben miért járkálnának apró fürdőruhában már korán reggel, amikor még hideg van a folyó mellett. Meg azt is mondták, hogy egész biztosan piclik is vannak a táborban. Az lehetetlen, hogy kétszáz ember között ne legyen

3 Új Symposion 1968/41., 14.

néhány spicli. De ők két évtized alatt már megszokták, hogy tartaniok kell a spicliktől, és hogy nem beszélhetnek hangosan és óvatlanul. Ezt azonban hangosan mondták, mert biztosak voltak benne, hogy a jövő évi táborozáson már nem lesznek spiclik. A besúgók akkor már mindent elolvashatnak az újságokban. Aztán aggódva megkérdezték tőlem, láttam-e harckocsikat Komáromban. Ők úgy hallották, hogy mozgósították a katonaságot, az oroszok ugyanis piszkoskodnak, mert félnék attól, hogy egyszer majd ők is kénytelenek lesznek csupán az újságokból tájékozódni, csak hogy a közvetlen beavatkozás már nem menne olyan simán, mint tizenegynéhány évvel ezelőtt. A világ nem nézné ölbe tett kézzel. Erős kísértésbe estem, hogy nagyképűsködjek egy kicsit, hogy beszéljek a teheráni vagy a jaltai egyezményről, a nagyhatalmak kölcsönösen tiszteletben tartott érdekszféráiról és a szabad vadászterületekről, de aztán mégsem tettem, mert a Találkozóznak, már a hagyományok alapján is, határozottan intellektuális jellege kellett, hogy legyen. Ezért csak annyit mondtam, hogy Komáromban harckocsikat nem láttam, de egy vacak szobrot igen: tengerész, puskával. 1965-ben készült. Azt mondták, hogy szovjet tengerész.

Néhány nappal később egy másik szobrot is mutattak nekem Kolarovón: a csallóközi árvízkarosultak (vagy az árvíz ellen küzdők?) emlékművét. Súlyos kőtömbökből egyszerű, erőteljes vonalakkal kifaragott masszív szobor ez, amely az örök emberi helytállást példázza. Készítője panaszkodott, hogy azok, akik meghílették, nagyon fanyalagva fogadták az emlékművet. Egyáltalán nem értik, hogy mit ábrázol. Pedig szörnyű árvíz sújtotta ezt a vidéket. És most meg lehet nézni: mindenféle új házak. Ezek az emberek igazán megérdemelték az emlékművet.

Egyébként ezekről a csallóközi emberekről előadást is hallottam, mindjárt a táborozás első napján. Az előadás a Táborozás szellemi programjának első fejezetét képezte. Előadás Csallóközről, a csallóközi emberekről, akik többnyire magyarok még ma is, olyannyira, hogy a szlovák lapokban az utóbbi időben megjelent néhány cikk szerint elmagyarosítják a közékük telepített szlovákokat. A magyar újságírók cáfolgatták ezt, megemlítve, hogy a magyar gyerekek jelentős százaléka szlovák iskolába jár, esetleg ironikusan emlékeztetve a szlovák telepítések eredeti céljára.

Nívósabb szellemi programot is el tudtam volna képzelni, de hát meg kell ismerni azt a környezetet, ahol a fiatal értelmiségi táborozik. Így kívánja ezt a negyvenéves, bár eléggé foghíjas tradíció, amire meglehetősen büszkék az itteniek.

Negyven évvel ezelőtt ugyanis Balog Edgárék első gombaszögi táborozásakor született meg a Sarló nevű haladó baloldali szervezet. Pedig az indulás akkor sem ígért sokat. „A gombaszögi tábor le akarja fektetni a népi gyökerű magyar cserkészlet alapjait, hogy a kisebbségi magyar ifjúság a földből és a faluból őserőt merítve, egészséges munkásként állhasson be a haladó kor egyetemes demokráciájába” – írta a meghívón. És íme: „Gombaszög csodálatos dialektikai váltással alakult: cserkész reformok helyett felderült egy értelmiség társadalmi programja és akciószervelete.” Megalakult a Sarló, amely a közép-európai népek barátságát és békés együttélését hirdette.

Ezt Szalatnay Rezső mondta, illetve olvasta fel ott a fűzfák között a táborban. Több régi „sarlós” volt még vele, akik felidéztek emlékeiket, és ütemes tapsolással illusztrálták Munkács vagy Komárom várának ostromát és bevételét. Aztán egy régi verset is felolvastak az új arcú magyarokról, és én nagyon csodálkoztam, hogy a szólam-buborékokon csak egyedül én nevetek. A többiek komolyan végighallgatták a verset, hiszen előző nap javaslatot dolgoztak ki a csehszlovákiai magyar pedagógusok szövetségének megalakítására. Dobos Lászlótól, a CSEMADOK elnökétől követelték a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúrszövetsége sajtószervének, a *Hét* című hetilap főszerkesztőjének azonnali leváltását – egyebek között azért, mert a huszonnégy oldalas újság július 14-i számában mindössze két-három oldalon foglalkozott az időszerű csehszlovákiai eseményekkel, ellenben részletesen írt a karibi indiánok viszontagságos életéről, és arról, hogy boldogok-e a japán nők –, és megkezdték a megalakulandó magyar ifjúsági szövetség alapszabályzatának a kidolgozását.

Lelkesedtek nagyon, és szidták Daniel Okálit, aki egy kassai összejövetelel állítólag kijelentette, hogy a magyarok ott vétik el a dolgot, hogy *„azt hiszik, ők is állam[alkotók], pedig nem, mert Csehszlovákia két egyenrangú nemzet, a csehek és a szlovákok közös állama, egy itt élő kisebb nemzetiségi csoport tehát – természetesen – nem rendelkezik azokkal a szuverén jogokkal, amelyekkel a csehek vagy a szlovákok”*. Mondom, hangosan szidták Okálit, és szemmel láthatóan örültek, hogy egészen hangosan szidhatnak egy politikust. Az újságok is támadták Okálit, ilyen címmel: *„Ahogy egyesek a demokráciát elképzelik”*.

Megkérdezték tőlem, mit szólok mindehhez. Teátrális pózba vágtam magam, és azt mondtam: – Uraim, én Európából jöttem. Európában szeretik, ha mindenki megmondhatja a véleményét, még ha felelőtlenül is, és ha nem kell félnie, hogy emiatt bajba kerül. Jó az, ha az emberek mernek beszélni.

Az esti tábortűznél megkérték G.-t és engem, hogy beszéljünk Jugoszláviáról. G. nagyon érthetően és világosan beszélt a kulturális helyzetről, az én előadásom a társadalmi viszonyokról már jóval zavarosabb volt, főleg azért, mert ezúttal valóban nagyképűsködtem, hiszen az önigazgatásról, a függetlenségről, az önrendelkezési jogokról beszéltem, tehát nyugodtan fölényeskedhettem, bár bevallom, időnként az elméletet önkényesen behelyettesíttem a gyakorlattal. Azt azonban nagyon őszintén mondtam, hogy természetesnek tartom, legalábbis kezdetben, a szélsőséges kilengéseket, kezdeményezéseket és szószátyárkodást is ott, ahol az emberek sokáig hallgatni voltak kénytelenek.

Időközben Alexander Dubček beszédet mondott a rádióban és a televízióban. Válaszolt a varsói értekezlet résztvevőinek levelére. *„A szocializmus szabad, korszerű és mélyen emberi társadalommá”* való fejlesztéséről beszélt. A táborban zsebrádiókon hallgatták, bólogattak, és azt állították, hogy ezután a beszéd után még inkább növekszik Dubček népszerűsége.

Egy hosszú hajú, szakállas, öreg festő is járt a táborban. Vagy két óra hosszat vitatkoztam vele a képzőművészetről és a filozófiáról. Azt mondta, ő bízik a fiatalokban, mert a fiatalok mindig a haladásért küzdöttek, és mindig helytálltak. És egyáltalán, bízik az emberekben. Íme, a jelenlegi csehszlovákiai helyzet is ezt a bizalmat igazolja.

Erre a frázisra nemrég egy egész riportot építettem, kissé olcsó újságírói fogással az optimizmus helyénvalóságát akartam bizonyítani. A riportot természetesen vállalom, csakhogy ma már úgy emlékszem, mi akkor az öreg festővel főleg a képzőművészetről beszélgettünk. Igen, pontosan emlékszem, az alkotói szabadságról beszélgettünk, és én a hallgatóságnak ismét csak azt mondtam:

– Uraim, én Európából jöttem!

– Mi is Európában vagyunk – mondták. Abban az időben, úgy tetszett, szentül meg voltak győződve erről.

Egyenrangúan beszélgetni...⁴

Egyre komolyabb rangra jut a dorogi járási könyvtárnak az a törekvése, hogy az író-olvasó találkozók horizontját a szomszédos népek [!] magyar irodalmának megismertetésére is kiterjeszti. E helyeseltető törekvés jegyében találkozhattak a dorogi olvasók – és jegyezzük meg azonnal: a rangos irodalmi találkozónak, mint ennek is, sikerük van, különösebb hírverés nélkül is szép számmal akad érdeklődő – Deák Ferenc és Gion Nándor jugoszláviai magyar írókkal, akik az ünnepi könyvhéten vendégként tartózkodnak hazánkban. Az est hivatalos programja után alkalmunk nyílt beszélgetni a két fiatal íróval. A jugoszláviai magyar írók új nemzedékéhez tartoznak mindketten. Gion Nándornak egy kötete jelent meg eddig, kettő a nyomdában várja, hogy az olvasók elé kerüljön. Deák Ferenc fiatal kora ellenére komoly irodalmi rang birtokosa: a legjobb drámáért kijáró Steria-díjat kapta, négy kötete jelent már meg. Mindketten újságíróként kezdték pályájukat, jelenleg a Novi Sad-i rádió munkatársai. Az ottani magyar nyelvű irodalomról, írókról s kapcsolatainkról beszélgetünk.

– A Jugoszláv Írószövetség vajdasági szekciójához tartozik mintegy hatvan író, költő. Korábban a líra volt a reprezentáns műfajunk, ma azonban egyre jobban előretör a kisregény, a dráma, a hangjáték – majd szellemesen fogalmaz Deák Ferenc –, korábbi „rangunkra” az volt a jellemző, hogy jól játszottuk a dublőr szerepét. Ez azonban már nem mondható el: többünk, így Gion Nándor és én magam is komoly pályázatok, irodalmi díjak nyertesei lettünk. Úgy érezzük, ez jelzi a magyar nyelvű irodalom megbecsülését.

A jugoszláv–magyar irodalmi kapcsolatokról Gion Nándort kérdezzük:

– A jugoszláviai Forum Kiadónak és a magyar Szépirodalmi Könyvkiadónak tízéves, töretlen jó kapcsolata van. Gyakorlatilag minden kéziratunk eljut Magyarországra, az itteni válogatás szabja meg, hogy miből hány példány jelenik meg. Ami pedig a magyarországi termést illeti: Jugoszlávia magyarlakta területein kellő példányszámban majd’ minden kötet megjelenik. Kapcsolatunk a magyarországi könyvkiadókkal egyre erősödik. Végre elértük már, hogy egyenrangúan ülhettünk le beszélgetni a magyarországi kiadókkal, kollégákkal.

– Őszinte meggyőződése – teszi hozzá Deák Ferenc –, hogy a továbblépés lehetősége abban rejlik, hogy Magyarországra is annyi példányszám kerüljön a

⁴ *Jugoszláviai magyar írók Dorogon* alcímmel itt jelent meg: Dolgozók Lapja (Az MSzMP Komárom Megyei Bizottsága és a Megyei Tanács lapja), 1969. június 6., 4. A beszélgetést egy „Csolnoki” nevű újságíró jegyzi.

mi munkáinkból, amennyi hozzánk kerül az itteni termésből. Egyébként néhány napja a budapesti írószövetségben kötetlen beszélgetésre ültünk össze a magyarországi kollegákkal. Az az őszinte elhatározás született valamennyiünkben, hogy gyakoribbá tesszük ezeket a találkozásokat, hogy jobban megismerjük egymást. A hivatal, a kiadói apparátus labirintusában elsősorban üzleti kapcsolat teremthető, ez is valami, de a baráti kapcsolat révén sok tekintetben továbbléphetünk ennél.

A jugoszláviai fiatal magyar írók lehetőségeiről így beszél Gion Nándor:

– Sokan, különösen az idősebbek azt mondják: favorizálnak bűnünket. Nem elég megalapozottak a sikereink. Mi ezt természetesen tagadjuk. Az az igazság, hogy egy igen életképes generáció nő fel napjainkban, s az erre való hivatalos odafigyelés nem a favorizálás dolga, hanem a józanabb mérlegelésé. A fiatal írókat majd’ teljes egészében a közéleti érdeklődés jellemzi, kötetekben is ennek adnak hangot.

Terveikről így beszéltek a fiatal írók:

– Egy ifjúsági regénypályázatra készülök – *válaszolt Gion Nándor.* – A közeljövőben jelenik meg „*Testvérem, Joáb*” című kötetem és egy novelláskötetem „*Olyan, mintha nyár volna*” címmel. Mindkettő egy-egy irodalmi pályázaton nyert első díjat.

– Sokáig dolgozom egy-egy kötetten – *mondja Deák Ferenc* –, évek óta készül egy ifjúsági novelláskötetem. Ezt szeretném befejezni. Készül egy újszerű drámám: fonoplasztikai drámának neveztem el. Újszerűsége abban van, hogy szeretném ledönteni a műfajok közötti mesterséges határokat, a hangjátéktól az antidrámáig sok minden benne van ebben a készülő darabban.

A Jó Pajtásról⁵

Rendkívül fontos újságnak tartom a *Jó Pajtást*, mert fontosnak tartom, hogy a jugoszláviai magyar gyerekek rendszeresen olvassanak anyanyelvükön olyan igényes és a korosztályuknak megfelelő szövegeket, melyek valósan tájékoztatnak önmagunkról és a minket érintő történésekről, és amelyek az anyanyelvi kultúra alapjain tanítanak tudatos helytállásra már a felnőtté válás előtt, olyan soknemzetiségű környezetben, ahol fokozottan szükséges önmagunk és mások megbecsülése.

A *Jó Pajtás* ez idáig erre szoktatta és nevelte olvasóit, didaktikus otrombaságok nélkül. Éppen ezért állandóan jelen volt a kis és kissé nagyobb diákok életében, számoltak vele, mert számolni akartak vele, mert olyan, amilyen. Számolni akarnak vele a jövőben is.

Érdemes. Értesüléseim szerint a felnőtteknek is ez a véleményük. Szakmabelieket, írókat, újságírókat kérdeztem meg, vajon dicsérnék-e egyértelműen a lapot, és ha igen, miért. Dicsérnék. És hosszú listát diktáltak le, hogy miért: kezdve a formai igényességtől – a tartalmi szakszerűségig; kezdve jelentős szerepétől a magyar nyelvű oktatásban – a magyar nyelvű íráskészség fejlesztéséig.

⁵ Kéziratból.

Tehát jelen van, mert sokan azt akarják, hogy jelen legyen írásos kultúránkban. Mindenképpen biztosítani kell fennmaradását, és mindenképpen megérdemli az anyagi támogatást.

[Nyilatkozat a Jó Pajtásnak]⁶

Gion Nándortól kérdezik a törökkanizsai gyerekek. Popovics Gabriella, Selmeci Laura, Kvasznica Attila, Molnár Lehel, Tratvik István hetedikes és Fekete Mónika, Máté Krisztina, Lévai Csongor és Csanádi Bertold nyolcadikos tanulók:

– *Milyen tanuló volt?*

– Jó tanuló voltam. A szenttamási elemi iskolában a legjobb tanulók közé tartoztam, bár sohasem voltam a legjobb, a szenttamási gyerekek igen okos gyerekek voltak, néhányan mindig megelőztek. Az ipariskolában osztályelső voltam, az iskolaműhelyben viszont majdnem utolsó. Az egyetemen mindenféle jegyeket kaptam a vizsgákon, de sohasem buktam meg, és időben diplomáltam, tehát még itt is elég jó tanuló voltam. Nyilván azért, mert szerettem iskolába járni. Tanulni nem szerettem, de iskolába járni szerettem, most is úgy érzem, hogy jó iskolákba jártam.

– *Mi volt a legkedvesebb tantárgya?*

– A magyar irodalom és a történelem. Leginkább jó irodalomtanáraim voltak, gyorsan megszerettették velem a tantárgyat és az olvasást. A történelem mint tantárgy unalmas volt, mert unalmasak voltak a tankönyveink. De aztán rábukantam igazi történelemkönyvekre is, és ezek nyomán az unalmas tantárgyat is megkedveltem.

– *Gyermekkorában ki volt a legkedvesebb írója?*

– Nem emlékszem rá. Gyermekkoromban főleg ponyvaregényeket olvastam, mert csak ezekhez jutottam hozzá, rengeteg ponyvaregényt elolvastam akkoriban, szerzőik nevét azonban már régen elfelejtettem.

– *Milyen könyveket szeretett?*

– Az izgalmas, cselekményes regényeket. Talán azért, mert a ponyvaregényekkel kezdtem, és ezekben volt cselekmény éppen elég. Ezt később az igazi irodalmi alkotásoktól is elvártam.

– *Van-e írói példaképe?*

– Nincs. Sok írónak a könyveit kedvelem, némelyik könyvekhez minduntalan visszatérek, és újraolvasom, és újra élvezem őket, íróikat becsülöm, de írói példaképem nincs.

– *Melyik könyvének volt a legnagyobb sikere?*

– Talán a *Virágos katonának*. Magyar nyelven többször is kiadták, más nyelvekre is lefordították, néha már majdnem film és színdarab is készült belőle, aztán

---

⁶ Gépiratból. Valószínűleg megjelent a vajdasági *Jó Pajtás* című lapban, ismeretlen időpontban.

mégsem lett belőle sem film, sem színpadi előadás, ami nem is baj, más könyveimből készültek filmek meg színdarab is, de a végeredmény láttán nem voltam mindig túlságosan boldog.

– *Melyik műve a legkedvesebb számára?*

– Az *Engem nem úgy hívnak* című ifjúsági regényem. Ezt írtam meg legkönnyebben és leggyorsabban, és úgy éreztem, hogy nem sikerült rosszul. Ma is úgy érzem.

– *Minek alapján írta a Postarablók című művét?*

– A szenttamási posta és a mellette levő színházterem adta az ötletet. Sokat bámészkodtam mindkét helyen, és amíg mások különféle hasznos dolgokkal foglalkoztak, leveleket pecsételtek, vagy okosakat mondtak a színpadról, én azon gondolkodtam, hogy ügyes fiúk egyszer kirabolhatnák a postát. Aztán megírtam.

– *Áruljon el szakmai titkokat a regényírásról.*

– Sokat kell görnyedni a papír fölött.

– *Meddig tart egy könyv megírása?*

– Ha folyamatosan, mindennap írtam, két-három-négy hónap alatt be tudtam fejezni egy-egy könyvemet. (A „legkedvesebb” könyvemet néhány hét alatt megírtam.) Persze előtte ennél sokkal tovább kell gondolkoznom a megírandó könyvön. Tulajdonképpen ez is az íráshoz tartozik.

– *Az íráson kívül foglalkozik-e mással?*

– Fizetésemet újságíróként kapom az Újvidéki Rádióban. Könyveimet általában éjszakánként írom. Más, főleg hasznosabb munkával nem foglalkozom.

Vendégünk: Gion Nándor⁷

Neve nem ismeretlen a hazai olvasók előtt sem, bár nem állítható, hogy széles körben ismerik a jugoszláviai magyar irodalom jeles képviselőjét, aki a 60-as években indult, és regényeivel két évtized alatt meghódította a széppróza csúcsait. Nemzedékének a Vajdaságban a legizmosabb tagja, kötetei egymás után sorjáznak az eltelt évek alatt. [...] Gion Nándor termékeny író, bár műveiben sohasem ismétli magát, legfeljebb bizonyos témákhoz ragaszkodik makacsul. Most, hogy munkatársaival az Újvidéki Magyar Színház újdonsült direktoraként kétnapos, mondhatni villámlátogatásra Szolnokra érkezett, a két színház, az újvidéki és a szolnoki kapcsolatát ápolandó, mindenekelőtt erről faggattuk: írói világának vissza-visszatérő tulajdonságairól, jellegzetességeiről.

– *Mi az oka – vettem fel –, hogy egy bizonyos Szenttamás nevű helység oly gyakran fordul elő regényeiben?*

⁷ Szolnok Megyei Néplap 1983. december 24., 7. A szöveget jegyző újságíró: Valkó Mihály.

– Több oka is van, mindenekelőtt az, hogy szülővárosom ez a közép-bácskai település, ez a „nagyalföldi poros városka”, melyet csak jóindulattal lehet városnak nevezni, inkább egy nagy falu. Itt nőttem fel, itt ismertem meg azt a valóságot, amely tanítómesteremmé vált. Gyermekkorom világa az emberekkel való közvetlen kapcsolatot jelentette, amit tettek, amit beszéltek, minden beleivódott az emlékezetembe, a különböző emberi sorsok, köztük embertelen tragédiák.

– *Úgy tudom, ez a város is többnemzetiségű: szerbek, magyarok, németek lakják.*

– Így van, s éppen ez az, amiért a lokális sorsokban, történetekben többet látok egyszeri sorsoknál, túlmutatnak a helyi jelenségeken. Valami törvényszerűt hordoznak a közép-kelet-európai nemzetiségi együttélésekről. Az ezzel együtt járó feszültségeket különösen gazdagon kínálják. Mi beleszülettünk egy állapotba, úgy alakultak a dolgok, a történelem dolgai, de az együttélés sok problémát vet fel. Az emberek szeretik-gyűlölik egymást, s tragédiáktól sem mentes ez az élet. Jó volna végre végérvényesen levonni a történelemből a tanulságokat. Regényeimben ezért beszélek róluk.

– *Milyen tanulságokra gondol?*

– Szerintem a legfőbb: meg kell tanulni tisztelni egymás méltóságát, az ember méltóságát; az együttélés legyen természetes állapot, s ne pedig életzavaró tényező. Könyveimben ezeket a gondolatokat variálom, ha szájbarágósán nem is mondom ki őket, hanem csak történetekbe, cselekményekbe, olvasmányos formába csomagolom.

– *Nem gondolja, hogy szava mostanában egyre kevesebb helyre jut el, hisz a könyvnek, a szépirodalomnak – egyesek szerint – egyre fogy az olvasótábora?*

– Én nem hiszek abban, hogy a könyv szerepe visszaesett volna életünkben, vagy hogy ilyen veszély fenyegetne bennünket. A televízió és a különböző agresszív médiumok népszerűsége ne tévesszen meg senkit. Én bízom a fejlődés törvényszerűségében, amely egyre több gondolkodó embert követel, s ami megnöveli az igényeket. Ez az igény vissza-, vagy helyesebben elvezeti az embert mindig a könyvekhez. Mert a könyv a szellem számára mindennél életrevalóbb táplálék. El lehet égetni bár, volt erre is eset, de megsemmisíteni sohasem lehet.

– *Úgy érzi tehát, hogy az irodalomnak napjainkban, ebben a fegyverkezéssel terhes, konfliktusos világban is megvan a súlya, hogy például intsen a jóra?*

– Egyetlen íróember sem áltathatja magát azzal, hogy nem érdemes szót emelnie fontos dolgokban, mert hisz úgysem hallgatnak rá. Az emberek igenis odafigyelnek az okos, intő beszédre, a tiszta lelkiismeret szavára. Ezt olvasóimmal való közvetlen találkozásaim során is gyakorta tapasztalom.

– *Szeret író-olvasó találkozókra járni?*

– Nálunk, a Vajdaságban az író nem csak ír, apostola is annak, amit megalkott. Lehet, hogy másutt az efféle találkozók már unalmasak, nekünk életbevágóan fontosak és izgalmasak.

– Ön népszerű író Jugoszláviában, egy-egy regénye 10 ezer példányban is megjelenik a magyar nyelvű könyvek jugoszláviai kiadójánál, a Forumnál. S ha azt vesszük, hogy van olyan könyv, amely csak 500-1000 példányban lát napvilágot, mert ennyi igény van rá...

– Az én első regényem is bizony még csak 1000 példányban jelent meg, a második már 2000-ben, és így léptem mindig előbbre, ami kétségtelenül jó érzés. Meg az is, hogy Magyarországon is terjesztik, árulják munkáimat. Jó az együttműködés a Forum és a különböző magyar kiadók között. A kéziratot nem egy esetben már megjelenés előtt elküldik a magyar kiadóhoz is, s ha itt is fantáziát látnak benne, s ők is rendelnek belőle, növekszik a példányszám.

– És természetesen bővül olvasóinak köre. Növekvő népszerűségének ön szerint mi lehet a titka?

– Ezt alighanem olvasóim tudnák leginkább megmondani, de kérdezte, hát válaszok: az, hogy én mindig olyasmiket igyekszem írni, amiket magam is szívesen olvasnék. Nem engedhetem meg egyébként, hogy semmitmondó dolgokról fecsegyek. Az első könyvemben, nem véletlen, hőseim a haszonnélküliségről beszélnek.

– De el is ítéli őket...

– Mert számomra a haszontalanságnál nincs unalmasabb dolog a világon, és távol áll tőlem mindenféle sznobság.

Még sok mindenről esett szó, a már dobozban levő, róla készült portréfilmről, amelyet majd februárban sugároz a Magyar Televízió, egy magyar–francia koprodukcióban készülő tv-filmről, épp itt, most Szolnokon keresték meg a televízió munkatársai ez ügyben, a Virágos katona és a Rózsaméz folytatásáról, mert trilógiává kerekedik majd a történet, mely a századfordulótól az 50-es évekig öleli fel a történelmet; és végül a közelgő ünnepekről sem feledkeztünk meg, mit vár, mire gondol Gion Nándor ezekben a napokban. Nehezen mondja ki, nem szórja, hanem faragja a szavakat, mint éles baltájával a fafaragó a rönköt.

– Szűkebben vett családomra, az enyéimre és a tágabbra: könyveimre, a könyvekre. Nekem mindkettő a megnyugvást és az állandó értéket jelenti. S az ünnepet.

Kapcsolat, amely mindkét fél számára gyümölcsöző⁸

Vasárnap este láthatta a Szigligeti Színház közönsége az Újvidéki Színház társulata előadásában Georg Büchner *Leonce és Léna* című darabját; tegnap az *Übü király* két előadásával folytatódott a vendégszereplés, amely ma a Harag György irányításával színre vitt *Édes Anna* bemutatójával zárul. A vendégegyüttes, amely fennállása tíz esztendeje alatt rangos helyet vívott ki magának a magyar nyelvű színházi életben, 1982 után ezúttal a második alkalommal szerepel a megyeszékhelyen. Tavalay a Szigligeti Színház társulata járt Újvidéken, majd Csizmadia Tibor, a szolnoki társulat fiatal rendezője irányításával vitték színre Újvidéken

⁸ *Vendégünk: az Újvidéki Színház* felcímmel jelent meg itt: Szolnok Megyei Néplap, 1984. november 13., 4. A szöveget jegyző újságíró: „Vágner”.

az *Übü királyt*. Egyszóval: a két színház együttműködése már hagyományosnak tekinthető.

Gion Nándor, az újvidéki társulat igazgatója Magyarországon elsősorban prózairóként ismert. (*Latroknak is játszott* című regénye a közelmúlt egyik kiemelkedő könyvsikere volt.)

– *Hogyan lesz egy szépíróból színházigazgató?*

– Néhány évvel ezelőtt 24 hosszabb-rövidebb novellából színházi előadás készült. A színpadra való átdolgozást én végeztem, s mint minden kezdő, természetesen meg voltam győződve, hogy zseniálisat alkottam. Aztán az előadásból nem lett éppen bukás, de siker sem. Én mindenesetre azt hittem, ez volt az utolsó kapcsolat a színházi munkával. De a körülmények sajátos „összjátéka” folytán a múlt év derekán engem kértek fel az igazgatói poszt betöltésére. Négy évre vállaltam a megbízást, négy fontos évre, hiszen terveink szerint a közeljövőben szeretnénk végre saját színházunkban dolgozni – mindmáig „albérlők” vagyunk. Egy ilyen terv végrehajtása, a közismert gazdasági körülmények között, nem könnyű feladat. Mégis: jövőre talán beköltözhetünk végleges otthonunkba.

– *Ebben az évadban hány bemutatót tartanak?*

– Öt darabot mutatunk be; kilencven előadást tartunk Újvidéken, további tíz bemutatkozásunk pedig Vajdaság Autonóm Tartomány településein lesz.

– *Hogyan értékeli az újvidéki és a szolnoki társulat kapcsolatát?*

– A mi munkánkban nagyon fontos a szolnoki társulattal való együttműködés. Újvidéki vendégszereplésük igazi esemény volt. Az egyezmény rendezők cseréjét is tartalmazza – így került sor Csizmadia Tibor és az újvidéki társulat közös produkciójára. Annak alapján pedig, ahogy Szolnokon fogadták az előadásainkat, úgy érzem, a mi vendégszereplésünket is megkülönböztetett érdeklődés kíséri.

Jelentés az Új Symposion Kiadói Tanácsának 1983 februárja és 1986 decembere közötti munkájáról⁹

Az *Új Symposion* Tanácsát 1983 februárjában nevezték ki. A Tanács összetételét az alapító VSZISZ TB Elnöksége határozta meg, ennek értelmében a felkért társadalmi szervezetek, intézmények és a folyóiratok szerkesztősége megválasztották küldötteiket.

A Tanács összetétele: Ködmön Emese, Vékony Károly, Erdélyi Anna, Komáromi Ákos, Rácz Rózsa, Zombori Imre, Jung Károly, Thomka Beáta (Bagi Ferenc), Gion Nándor, Aleksandar Tisma (lemondott), Sziveri János (Purger Tibor), Baráth Ferenc és Bognár Antal. A Tanács elnökévé Gion Nándort, elnökhelyettesé pedig Thomka Beátát választotta meg.

---

⁹ Gépíratból.

Az újonnan megválasztott Tanács az *Új Symposion* válságos időszakában került tisztségébe. Az előző hónapokban ugyanis a folyóiratokban megjelent néhány problematikus írás, melyek nyomán több oldalról is megkérdőjelezték az akkori szerkesztőség magatartásának és szerkesztési elveinek helyességét. A felmerült vitás kérdésekkel foglalkozott az alapító is, és többször tárgyaltak róluk a Fórum illetékes szervei is. A helyzet letisztázása még a régi Tanácsra várt, és erre 1983 februárjában, az új Tanács beiktatása előtt került sor. Mindehhez azonban már felkérték az új Tanács tagjainak is a segítségét. Éppen ezért februárban két értekezletre mindkét Tanács tagjait meghívták, és az alapító, a Fórum, valamint a szerkesztőség képviselőivel együtt elemezték és értékelték az előző időszak munkáját. Ideges, sokszor ingerült légkör jellemezte ezeket az értekezleteket, de végül sikerült egységes álláspontra jutni és egy bíráló és önbíráló értékelést elfogadni.

Ezt követően az új tanács már önállóan dolgozott. Véleményezte és bizonyos megszorításokkal elfogadta a szerkesztőség által javasolt 1983. évi munkatervet. Ez a munkaterv csak részben valósult meg. Nyilvánvaló volt, hogy a szerkesztőségben hamarosan kényszerű őrsváltásra került sor. Ez azonban eléggé nehézkesen történt meg. A régi szerkesztőségtől az alapító megvonta a bizalmat, az új szerkesztőség azonban a hosszadalmas jogi eljárás miatt viszonylag lassan konstituálódott. Ebben az időszakban a tanács tagjai igyekeztek segíteni a nehézségek áthidalásában, de a folyóiratszámok elmaradása, a késés, a lépésvesztés óhatatlanul megtörtént.

Az új szerkesztőbizottság új koncepcióval állt elő, amely lényegesen megváltoztatta a folyóirat eddig megszokott arculatát. A Tanács elfogadta és támogatta a munkatervet és az új elképzeléseket, megvalósításukat pedig kezdetben rendszeresen figyelemmel kísérte és véleményezte. Méltányolta a szerkesztőség erőfeszítéseit, tudomásul vette az objektív nehézségeket, amelyek szinte állandóan hátráltatták a mindennapi munkát, figyelmeztetett a hiányosságokra is. Mindenekelőtt gyorsabb szerkesztési munkát sürgetett, hogy a folyóiratszámok ne több hónapos késéssel jelenjenek meg. Ez a probléma sokáig szinte megoldhatatlannak látszott, a kettős számok beiktatásával napjainkban talán sikerül kiküszöbölni a krónikus késlekedést. A másik gyakran kifogásolt jelenség az eredeti művek hiánya volt. A Tanács ezért követelte a fiatal vajdasági alkotók tömegesebb mozgósítását és közlését a folyóiratban, ennek kapcsán pedig a szépirodalmi művek nagyobb arányú jelenlétét a lap oldalain. Kétségtelen erőfeszítések történtek ennek érdekében, a műfaji arányokkal azonban még mindig nem lehetünk teljességgel elégedettek, és sok esetben nem lehetünk elégedettek a minőséggel sem. A Tanács ülésein többször elhangzott vélemények szerint több figyelmet kell fordítani a nyelvi igényességre is, elsősorban a műfordítói munkában, amelyet tartalmi sokrétősége miatt egyébként mindenképpen dicsérni kell.

Az említett fenntartásokkal együtt a Tanács természetesen tudomásul vette és elismerte az elért eredményeket, különös tekintettel arra, hogy a jelenlegi szerkesztőség igen hátrányos helyzetből kezdte munkáját, és későbbi tevékenysége idején sem élvezte a vajdasági irodalmi közvélemény osztatlan támogatását.

A Tanács erejéhez mérten megpróbált segíteni a szerkesztőbizottságnak, ez a segítség azonban főleg a kezdetben volt érezhető, amikor a testület vagy annak tagjai viszonylag rendszeresen foglalkoztak a felmerülő kérdések megoldásával. A későbbiek folyamán a szerkesztőség kissé magára maradt. Erre vall a közösen megtartott értekezletek száma és azok gyakorisága is. A tárgyalt időszakban a Tanács két értekezletet tartott, kezdetben gyakori rendszerességgel, később már egyre ritkábban. Több esetben a tanácstagok elfoglaltsága vagy talán érdektelensége miatt nem lehetett megtartani a meghirdetett üléseket. A folyóirat szerkesztésében jelentkező fogyatékoságokért tehát a Tanács is felelősséggel tartozik.

Végezetül mondjuk ki: az *Új Symposion* már több mint két évtizede létezik, ismert és elismert folyóiratunk, amelynek voltak magasba ívelő és válságos korszakai, de amely mindenkor bizonyítani tudta jelentőségét és hasznosságát. Éppen ezért rászolgált közéletünk állandó figyelmére. És ez fokozottan érvényes azokra, akik közvetlenül tevékenykednek állandó és rendszeres megjelenítésén.

Hagyománykövetés és korszerűség¹⁰

A kiskunhalasi városi könyvtárban a napokban találkozott olvasóival Gion Nándor, Jugoszláviában élő magyar író, az Újvidéki Rádió magyar nyelvű adásainak főszerkesztője. A nagy érdeklődéssel fogadott, jól sikerült író-olvasó találkozó után kértünk interjút a vendégtől.

– *Mi a véleménye a jugoszláviai magyar irodalmi életről?*

– Évek óta – úgymond – csendes vizek folydogálnak abban az irodalomban, amelyet magam is képviselek, de ha jobban odafigyelünk, akkor láthatjuk, hogy állandóan történik valami: újabb és újabb értékek jelennek meg, igen rendszeresen. Csendesek a vizek, azaz nincsenek nagy szenzációk, viszont beérett egy nem kis számú alkotógárda, s egyre többen vannak a most beérők. Akik közelebről ismerik ezt az irodalmat, azoknak a kétes értékű szenzációknál sokkal fontosabb, hogy könyvkiadásunk még a mostoha gazdasági körülmények között sem gyengül. Sőt, némileg erősödik, s ma egy jugoszláviai magyar író érdemleges kézírata viszonylag gyorsan jelenik meg könyv alakban.

– *Ön és pályatársai rendelkeznek-e kellő információval a magyarországi irodalomról?*

– Nagyon fontosnak tartjuk a tájékozódást. A Magyar Írószövetséggel jó kapcsolatot tart fenn a jugoszláv szövetség, s ugyanez mondható el a vajdasági íróegyesületekről is. Rendszeresek a kölcsönös látogatások, s eljövünk a különféle rendezvényekre, eseményekre, például a könyvhétre is.

---

¹⁰ *Találkozás Gion Nándor jugoszláviai magyar íróval* alcímmel jelent meg itt: Petőfi Népe 1986. november 10., 4. A szöveget jegyző újságíró: Vitaszek Zoltán.

– *Visszatérve a kéziratok gyors megjelenésére: legutóbbi műve, Az angyali vigasság tavaly látott nyomtatásban napvilágot. Mikor készült el ez a munka, s mennyi idő alatt írta meg?*

– A kézirat leadása után három hónappal már a kezemben volt a kötet, s nagyon gyorsan is írtam meg. Ugyanis általában sokáig gondolkodom, töprengek, rágódom egy-egy témán, de amikor leülök írni, hamar elkészülök vele.

– *Halason azt hallottuk, szinte még meg sem írta a könyvet, s már film készül belőle...*

– Ez a hír talán abból fakad, hogy négy ifjúsági regényt írtam eddig, amelyekből hármat megfilmesítettek Magyarországon.

– *Csak emlékeztetőül ezek címei: A kárókatona még nem jöttek vissza, a Postarablók, s a Sortűz egy fekete bivalyért. Mindezek alapján ifjúsági írónak tartja magát?*

– Miért ne művelném az ifjúsági irodalmat is? Persze ezt úgy teszem, hogy felnőtt módon szólok, az igényeket le nem szállítva. Ha egyes műveim hősei fiatalok, akkor is a tőlem telhető legjobb módon kell megírnom történetüket.

– *Szenttamáson született, s munkái szorosan kapcsolódnak szülőföldjéhez. Sokan olvasták a Virágos katona és a Rózsaméz című regényeit, amelyeket egy trilógia első két kötetének tartanak, s várják a szintén a szülőföldre csatolható harmadikat. Jogos-e ez a várakozás?*

– Igen. Valóban szeretném megírni a folytatást, hiszen a második regény cselekménye 1941-ben zárul, s ma 1986-ot mutat a naptár. Két-három olyan hónapra lenne szükségem, amikor kizárólag ezzel foglalkozhatnék. Gyerekkoromban szerettem hallgatni az embereket, amint beszélgettek Szenttamáson, s ezt akarom összekapcsolni azzal, amit most hallok és látok. Remélem, nem túl sokára sikerül megvalósítanom e tervemet is.

– *Mire törekszik regényei megírásakor?*

– Mindig a számomra és sokak számára egyaránt legfontosabb dolgokról igyekszem szólni műveimben úgy, hogy minél többen elolvassák azokat, hogy tükröződhessen a meggyőződésem: ha mások írják meg, akkor ugyanígy, vagy hasonló módon vetnék papírra azt, amit én. A halasi könyvtár az író-olvasó találkozó alkalmából bibliográfiát állított össze munkáimról, s rövid életrajzomat is közzétették. Ebben írásaimat „a modern jugoszláviai magyar prózairodalom legkiemelkedőbb alkotásai” méltatással tisztelték meg. Nos, a modernséghez hozzáteszem: a hagyományosat és a korszerűt szándékozom ötvözni, természetesen a megfelelő mondanivaló kifejezése érdekében.

– *Most min dolgozik?*

– Egy börtönregényt írok. A börtön azonban csak egy keret, egy viszonylag zárt közösségé, amely felhasználásával néhány általam tapasztalt, fontos társadalmi, erkölcsi jelenségről szólok.

– *Köszönöm a beszélgetést.*

Csendes őszben reménykedem¹¹

Gion Nándor jugoszláviai magyar író a napokban Budapesten átvette a magyar Művelődési Minisztérium József Attila-díját. Ő az első nem magyarországi magyar író, akit kitüntettek ezzel a rangos elismeréssel. Gion Nándor 1987 őszén megkapta a Déry Tibor-alapítvány díját is, amelyet azoknak az íróknak ítélnék oda, akik a magyar irodalom művelésében különösen kimagasló eredményt értek el. A Déry Tibor-díj kapcsán készült interjúnkban elmondtuk, hogy az 1968. évi regény pályázati első díjtól számítva (amelyet Testvérem, Joáb című regényéért ítélték oda neki) Gion Nándor pályájának íve – az olvasottságot és a szakmai elismeréseket is figyelembe véve – meredeken ível fölfelé. Íme egy újabb elismerés, egy újabb állomás, amely számvetésre készlet.

– *A Déry Tibor-díj után váratlanul érte-e a József Attila-díj odaítéléséről szóló hír?*

– *Váratlanul ért. Úgy tudtam, hogy József Attila-díjat ez ideig csak magyarországi írók kaptak. Azt hiszem, ez így is volt. Most megkaptam én is, és örülök neki.*

– *Ez az újabb rangos elismerés is azt jelzi, hogy tévesek azok a nézetek, amelyek a jugoszláviai magyar irodalom és kultúra szűk nyelvi és szellemi határok közé való bezárkózottságát hirdetik. Persze, gondolok itt arra is, hogy a Sortűz egy fekete bivalyért című ifjúsági regényéből készült francia–magyar filmnek külföldön is szép sikere volt, hogy művei szerbhorvát, szlovén, szlovák, ruszin, albán, macedón és lengyel nyelven is olvashatók...*

– *Én nem észleltem a jugoszláviai magyar irodalom és kultúra bezárkózottságát. Más nyelvű jugoszláviai irodalmak szándékos bezárkózottságában sem hiszek. Ha valakik nyitottságra törekednek, akkor azok minden bizonnyal az írók, hiszen azt szeretnék, hogy minél szélesebb körben tudomást vegyenek róluk, műveikről, megmérettessenek gyakrabban, esetleg hatni is szeretnének több irányba. Ehhez mindenképpen szellemi nyitottságra van szükség, mind a befogadást, mind a kisugárzást illetően. A nyelvi határok viszont adottak. Ezeknek túllépése nem kizárólag és nem mindig csak az írótól függ. Segítség és egy kis szerencse is kell hozzá. Nekem néha szerencsém volt.*

– *A Forum Könyvkiadó, a folyóiratok, a rádió és a Magyar Szó jóvoltából a jugoszláviai magyar olvasók meglehetősen jól tájékozódhatnak a jugoszláv nemzetek és nemzetiségek irodalmáról. Véleménye szerint mit kellene tenni azért, hogy a mi irodalmunkat is jobban megismerjék itthon, az országban?*

– *Az írók teendője, hogy jó könyveket írjanak. Aztán van, aki ügyesen tovább adminisztrálja magát, van, aki nem. Ez persze még nem elég. Erőteljesebben kellene népszerűsíteni értékeinket az egész országban, elsősorban azoknak az intézményeknek és szerkesztőségeknek, akik nagyon helyesen rendszeresen tájékoztatnak bennünket más nyelvű irodalmakról. Nekünk is lenne mit felkínálni. Vannak íróink, és ezek végzik is elsődleges teendőjüket. Jó könyveket írnak.*

¹¹ *Interjú a József Attila-díjas Gion Nándorral* alcímmel jelent meg itt: Békés Megyei Népművelési és Kulturális Művelődési Központ, 1988. május 7., 8. Ismeretlen időpontban megjelent a Magyar Szó Kilátó című mellékletében is; beszélgetőtárs: Bálint Sándor.

– *Várható-e mostanában valamelyik művének fordításban való megjelenése itthon vagy külföldön?*

– Itthon lefordították az egyik könyvemet eszperantó nyelvre. A kézirat a Forum Kiadóhoz került, ahonnan szép, de igen homályos ígéretek kaptam én is meg a fordító is. Ami külföldet illeti, a lengyel kiadók két könyvem megjelenése után újabb könyveket kértek tőlem. Lehet, hogy német fordításra is sor kerül hamarosan.

– *Októberben elmondtá, hogy Börtönről álmodom mostanában című regényén dolgozik. Tudtommal még nem sikerült befejezni, s ezért az is megtörténhet, hogy meg sem jelenik az idén ...*

– Rajtam múlik a dolog. Nem sikerült olyan gyorsan megírnom, mint terveztem. De írom, és szeretném leadni a kiadónak minél előbb, és akkor talán még lesz belőle könyv az idén.

– *A Hídban és a Magyar Szóban már olvashattunk részleteket a regényből, ezek a részletek azonban csupán sejtetnek valamit az egész műből. Miről szól tulajdonképpen a regény?*

– A megjelent részletek tényleg csak sejtetnek valamit, előre elmesélni a lényegét viszont nem akarom. Maradjunk annyiban, hogy bizonyos értelemben színházközpontú lesz a regény.

– *Milyen élményháttere van a műnek?*

– Színházigazgató voltam majdnem három évig. Kicsit megismertem belülről ezt a színes, izgalmas, és számomra elég fárasztó életet és környezetet. Elegendő élményanyagot gyűjtöttem össze egy közepes terjedelmű regényhez.

– *Milyen előkészítő anyagokat használ, vannak-e jegyzetei, naplója, vázlatai?*

– Naplót nem vezetek, jegyzeteket ritkán készítek, időnként rövid vázlatot írok. Ellenben sokat olvasok egy-egy könyvem megírása előtt. Főleg szakkönyveket. Mielőtt például hozzáfogtam volna a „Kárókatónákhöz”, egész sor vaskos könyvet tanulmányoztam át a madarokról. Még a madáretetők elkészítését is megtanultam. Most börtöntervrajzokat nézegetek, és a cellák megvilágításáról is hallgattam előadást. Mindebből kevés került bele a regénybe, mint ahogy madáretetőket sem készítettem soha, a regényt ellenben megírtam.

– *A színhely a régi, ahol minden eddigi Gion-regény is játszódik?*

– Eddigi regényeim cselekményei sem játszódnak mindig ugyanazon a színhelyen, bár a kritikusok gyakran állítják ezt. Ezúttal azonban egyértelműen változik a színhely; nagyváros, börtön, tengerpart...

– *Van-e valamilyen babonája, vagy valamilyen rögeszméje a munkamódszerével kapcsolatban? A világirodalom és a magyar irodalom történetéből ismerünk ilyeneket...*

– Kezdő koromban ágyban fekve írtam. Egyrészt mert leginkább hideg volt az alberleti szobában, másrészt mert azt gondoltam, hogy egy írónak legalább ennyi

különködésre szüksége van. Aztán szereztem egy kis lakást, ahol már nem volt hideg, meg aztán arra is rájöttem, hogy fekvé csak a szememet rongálom és a nyakam is megfájdul, és attól kezdve asztalnál írok, mint a legtöbb normális ember. Egyéb babonám és rögeszmém nem volt és nincs is.

– *Hogyan tartja magát formában, hisz tudjuk, nem csupán az írói alkotómunka köti le idejét, hanem a rádió magyar szerkesztőségének a fő- és felelős szerkesztői tisztje is a vállára nehezedik.*

– Most főszerkesztő vagyok, de voltam én plakáthírekért rohangáló fiatal újságíró s vidéket járó riporter is. Könyveimet akkor is, most is leginkább éjjel írtam. Ilyenkor már a család sem zajongott körülöttem. Van egy kis íróasztalom, a fölött görnyedek órákon át, ilyenkor nem gondolok a rádióra, színházra és egyebekre... Vagyis szeretem ezt a kis íróasztalt, elég sok könyvet megírtam rajta, mostanában azonban elkedvetlenedek néha, ha ránézek, mert tényleg nagyon kicsi. Ilyenkor beszököm az irodámba, ahol viszont nagy íróasztalom van, olyan nagy, hogy szinte megatódok tőle, egy ideig ott írok, aztán mégis hazamegyek, igaz, szeretném magammal vinni a nagy íróasztalt, de hát nem férne be a lakásomba.

– *Milyen terve van a jövőre?*

– Be kell fejeznem az elkezdett regényt. Sürgősen meg kell írnom egy hangjátékot. Nyáron állítólag filmet csinálnak az egyik könyvemből, szeretnék időnként részt venni a forgatáson, habár tudom, hogy a filmesek utálják, ha az író körülöttük lábatlankodik. Elszórtam már lapokban, folyóiratokban néhány történetet M. Holló Jánosról és I. J. asztalosmesterről, ezeket is jó volna összefogni. Előtte azonban a *Latroknak is játszott* harmadik kötetét akarom megírni. Csöndes őszben reménykedem, amikor igazából hozzáfoghatok.

„...legjobb, ha megmaradok a szépprózánál”¹²

Megpróbálok valamiféle időrendi sorrendben válaszolni. Az én nemzedékem, az úgynevezett Symposion-nemzedék valóban szellemi nyitottságot hirdetett meg, elsősorban a jugoszláviai áramlatokat akarta befogadni minden nyelven, és az európai áramlatokat, és természetesen művelődni és tanulni akartunk, és bekapcsolódnunk az általunk elfogadott irányzatokba, tehát hatni is kifelé, már amennyire tehetségünkben teltett. Más szóval nem akartunk provinciális, bezárkózott írók lenni, és azt hiszem, ez sikerült nemcsak az én nemzedékemnek, hanem a nálunk idősebbeknek és fiatalabbaknak is. De maradjunk az én nemzedékemnél. Magyar nyelvterületen a határainkon túl kezdetben nem fogadtak bennünket egyértelmű lelkesedéssel, bizonyos állásfoglalásaink helyességét erősen elvitatták. Azután megenyhült a légkör, szerencsés módon éppen akkor, amikor nemzedékem tagjai íróként kezdtek beérni. De ehhez hozzátartozik még az is, hogy a jugoszláv iroda-

¹² Gépírott válaszok – egyelőre ismeretlen – újságírói kérdésekre; ezeket bizonyára Gion József Attila-díjának elnyerése motiválta.

lomnak az egyre gyakoribb fordítások révén komoly rangja lett Magyarországon. Nem csoda, mert ezt olyan írók alapozták meg, mint Andrić, Krleža és mások, szóval jó írók, akiknek lefordított könyveivel együtt átkerültek a határon túlra a vajdasági magyar írók könyvei is fordítás nélkül. Átkerültek az én könyveim is. Az irodalmi közvélemény tudomást vett rólunk, számolt velünk, és én azt hiszem, hogy ennek az összetett folyamatnak az egyik része, hogy én megkaptam a József Attila-díjat, amit természetesen nagyra becsülök.

Igen, próbálkoztam drámaírással is, nem túlságosan nagy sikerrel, az az igazság, hogy prózai műveimet dolgoztam át színpadra, aztán örültem, ha nem buktak meg egyértelműen. A művelődési dolgozó szerepébe inkább belekényszerültem, de amikor vállaltam, igyekeztem tőlem telhetően jól csinálni, ugyancsak változó sikerrel. Helytálló a kérdésben megfogalmazott állítás, hogy elsősorban regényíró vagyok. Ebben a műfajban otthon érzem magam, nem állítom, hogy mindig a legjobb formámat hozom, de itt legalább tudom, hogy mit csináltam rosszul vagy jól. És amit rosszul csináltam, azon igyekszem korrigálni.

Írói pályám kezdetén én is megpróbál[koz]tam némi formabontással, bár az sem volt igazán az. Mindenesetre első regényemben unatkozó fiatalemberek ülnek a lépcsőkön, mindennap más elnököl, és tudatosan haszon nélkül való dolgokról értekeznek. Egyesek szerint még ma is ez a legjobb regényem, de ezt nagyon kevesen vallják, és én még azon is csodálkozom, hogy van, aki emlékszik erre a regényre. Elég gyorsan visszakanyarodtam a többé-kevésbé klasszikus formákhoz, és igyekszem az általam fontosnak tartott dolgokról írni, oly módon, hogy aki elolvassa, az is fontosnak tartsa ezeket a dolgokat, és ne unatkozzon közben.

Valamikor régen kényszerből, anyagi kényszerből megírtam egy ifjúsági regényt, és első lettem egy pályázaton. Közben felfedeztem a saját gyermekkoromat és a gyermekek világát. Megírtam még három-négy ifjúsági regényt az elsőhöz hasonló formában, és majdnem nagyobb sikerük lett, mint a „felnőtt” könyveimnek. Több nyelvre lefordították őket itt Jugoszláviában, az egyiket külföldön is, filmek is készültek belőlük. Úgy látszik, sikerült leütnöm [!] egy hangot, amely másokat is érdekel, esetleg más műfajban is.

Az említett film magyar–francia alkotás. Ezt a „franciát” azért mondom, mert egyes magyar filmesek szerint túlságosan is francia, nem csak azért, mert francia színészek is játszanak benne. Vagyis nem eléggé körülhatárolható térben és időben, főleg térben. Ennek ellenére elég szép sikerrel vetítették, a sajtóból úgy értesültem, hogy díjat is nyert egy-két nemzetközi fesztiválon. De hadd válaszoljak a kérdésre: évekig filmkritikus is voltam, nem alkottam semmi jelentőset ezen a téren, de hozzákötődtem a filmhez, nem egy könyvemet igyekeztem filmszerűen megírni, és nagyon vágytam rá, hogy egyszer tényleg filmre kerüljön. És megtörtént: megfilmesítették az egyik regényemet. A vállalkozásnak sajnos igen-igen bukásíze lett. De aztán megfilmesítették más könyveimet is, ezek már jobban sikerültek, tehát majdnem teljesült eredendő vágyam, azért csak „majdnem”, mert én sohasem voltam teljesen megelégedve az eredményvel. De lehet, hogy még mindig nem értek eléggé a filmhez. Ezért legjobb, ha megmaradok a szépprózánál. Meg is maradok nála filmszerűen vagy anélkül.

Az írók tisztességesen politizálnak¹³

Gion Nándor alighanem a legismertebb jugoszláviai magyar író. [...] Könyveit és a műveiből készült tévéfilmeket jól ismeri a hazai közönség is. Hosszú évekig volt az Újvidéki Magyar Színház igazgatója, jelenleg az ottani rádió magyar nyelvű adásának főszerkesztője. A napokban a gyulai Mogyoróssy és a megyei könyvtár látta vendégül Gion Nándort, aki munkásságáról, a Jugoszláviában születő magyar irodalomról, a nemzetiségi lét és alkotás kapcsolatáról, történelem és művészet összefüggéseiről beszélgetett az olvasókkal. Az interjú a gyulai találkozó után készült.

– Nem tetszik nekem a jugoszláviai magyar irodalom és a jugoszláviai magyar író meghatározás. Én magyar vagyok, Jugoszláviában élek és magyarul írok. Irodalmi szöveget nem is tudnék másképp. Ezért úgy érzem, része vagyok az egyetemes magyar irodalomnak. Persze, nem minden kortársam érzi így...

Hogy miért kötődnek más országokban élő írók talán jobban az anyairodalomhoz, mint mi? A válasz történelmi okokban keresendő: az ötvenes években Jugoszlávia meglehetősen elkülönült, önállósult a kelet-európai országoktól. Olyan nemzetiségpolitikát alkottak meg nálunk, amellyel ott tudták legjobban megoldani a kisebbségek helyzetét. A mai napig van magyar nyelvű napilapunk, öt hetilap, könyvkiadónk, amely évente körülbelül hatvan kötetet ad ki, zömmel szépirodalmat. Ismert a Hungarológiai Intézet, az egyetem magyar tanszéke, három irodalmi és egy társadalomtudományi folyóirat jelenik meg. A televízió naponta 2-3, a rádió 19, hétféteken 24 órás magyar nyelvű adást sugároz.

– Magyar író Jugoszláviában, soknemzetiségi területen él; két ország, ennél is több nép életét, történelmét, fejlődését követheti nyomon. Milyen írói feladatok adódnak ebből a sajátos helyzetből, a nagyobb látószögből?

– Szakmai szempontból nézve ugyanolyanok, mint minden írónak szerte ezen a világon. A valóság kissé tarkább, talán színesebb. Lehet, hogy esetenként gazdagabb is, mint egy kevésbé vegyes környezetben. Számolni kell ezzel a sokféle sajátossággal, amit egy ilyen környezet hoz magával, és külön számolni kell az emberi érzékenységgel. Meg kell próbálni minden színfoltot – amit vállalni merünk – úgy visszaadni, hogy az hiteles és irodalmi szintű legyen.

– Rohamos belpolitikai változások korát éljük ma Magyarországon és Jugoszláviában. Olyan időszak ez, amikor az irodalomra, és egyáltalán a művészetekre különösen nagy szerep és felelősség hárul.

– Pontosan így van; mindkét országban láthatjuk, hogy az írók foglalkoznak a politikával, éppen azért, mert érdekli vagy aggasztja őket az ország sorsa, és segíteni szeretnének. S ha egyes vélemények szerint az írók nálunk még nem hallatják szavukat eléggé, ahogyan az események nyomán az ember elvárná, azt hiszem, hamarosan erre is sor kerül.

Olyan sebesen halad előre minden, és olyan gyorsak a változások. Ki kell lépni az íróasztal mellől, az állásfoglalás erkölcsi kötelesség. Mégpedig nem egymást,

¹³ *Gyulai eszmecsere a vajdasági kultúráról* alcímmel megjelent itt: Békés Megyei Népiújság 1989. május 22., 5. A szöveget jegyző újságíró: Niedzielsky Katalin.

országokat, népeket sértegetve, hanem úgy, hogy az az állásfoglalás minden érdekelt számára elfogadható legyen.

Sok rosszat tudnék mondani az írókról, én mégis bízom bennük, mert amikor politikáról van szó, bizony elég gyakran becsületesebbek, tisztességesebbek sok hivatásos politikusnál. Talán azért, mert ők íróként politizálnak, s szerintem minden valamirevaló író a lelke mélyén tisztességes ember.

– Az irodalomról beszél; vajon a színháznak és a sajtónak milyen küldetést szán a mai világban?

– Nálunk is sokat vitatkoznak mostanában a sajtó helytállásáról, a régi koncepció lassú megszűnéséről, olykor a sajtó pálfordulásáról is. A végkövetkeztetés mindig ugyanaz: a sajtó írja meg az igazat, s nyilván ez az alapkövetelmény. A baj csupán ott van, hogy a lapok gyakran homlokegyenest ellenkező álláspontokat képviselnek; vagyis megírja mindegyik a maga igazát, csak éppen az egyik igazság nagyon kicsit hasonlít a másikhoz... Itt is vissza kellene térni valahogy a tisztesség fogalmához, és abból kiindulva újságot írni.

– Egyetértünk abban, hogy ilyen időszakban különösen fontos feladat hárul a művészekre. Ebben az országban viszont sajnos az a tapasztalat, hogy háttérbe szorul a kultúra, a művelődés, a művészet, az oktatás. Egyre bizonygatni kell a jelentőségét és jövőformáló erejét; vagyis sokkal kisebb a tudomány és a művészet rangja, megbecsülése, mint kellene.

– Ugyanez a helyzet Jugoszláviában. Amióta írók és színészek között forgok, ez állandó téma, próbálunk javítani, de azt hiszem, túl gyengék vagyunk ahhoz, hogy lényeges eredményt tudjunk elérni. Talán a befogadó közeg, a közönség figyelhetne oda jobban a művészetekre. Az embereket kellene rászoktatni, hogy jobban igényeljék a könyveket, a színdarabokat.

– Vajon hogy érezte magát színházigazgatóként, illetve hogy érzi magát az író most, a rádiós főszerkesztő bőrében?

– Nem szerettem a színházigazgatóságot, mert idegen tőlem az a mesterkelt világ, a színház. Természetesen tisztában vagyok a lényegével, jelentőségével, s mindenkor pártfogolni fogom a színházat, [mégis] örültem – íróként is –, amikor onnan eljöhettek. Hasonlóan érzem magam jelenleg is; szeretem a munkát, a kollégákat, látom a rádiózás jelentőségét, de nem szeretek a főszerkesztői székben ülni. Több mint három éve jöttem el a társulattól, s most – ahogyan a gyermekkori évek – felbukkannak a régi színházi élmények, amelyek jól kamatoztathatók az irodalomban. Sok nyersanyag gyülemlt fel, tehát az író nyert a színházzal. Gondolom, ez lesz majd a rádiónál is, feltöltődés a későbbi szépprózához.

„Földre szálltam a tematikában”¹⁴

A kisebbségi magyar irodalomban ugyanarra az élethelyzetre a különböző régiókban mindenhol másképp reagáltak. A vajdasági irodalomban sajátos színként jelentkezett a

¹⁴ Beszélgetés Gion Nándorral alcímmel jelent meg itt: Irodalmi Szemle 2001/5., 36–40. Beszélgetőtársak: Erdélyi Erzsébet és Nobel Iván.

fanyarság, a groteskség, a kilátástalanság és a nevetségesség határán mozgó ironikus hangvétel, akár prózáról, akár líráról volt szó. Egyébként itt éreztük a legerősebben a modern törekvéseket is – elsősorban a Symposium, majd az Új Symposium című folyóiratok köré tömörült alkotók műveiben. Ezeknek a törekvéseknek viszonylag szabad útjuk volt, hiszen látszólagos szabadság jellemezte a volt Jugoszlávia szellemi életét, az erdélyi, a felvidéki lehetőségeknél jóval szabadabb szellemiséget. Gion Nándor e kettős elleniránnyal szemben a saját útján tudott haladni, ami nem mondható teljesen modernista törekvésnek, ugyanakkor nem történelmi alakok mögé húzódott, nem a régebbi múlt jelenségeit idézte, az értékeket a jelenben akarta felmutatni, a kisemberekre figyelt, a hétköznapi szituációkat ragadta meg. Hogyan vállalhatta ezt az írásmódot, hogy elkerülje a korszerűtlenség vádját?

– A különbséget talán az jelentette a jugoszláviai és a többi magyar irodalom között – ha egyáltalán igaz, hogy van „többi” magyar irodalom, de fogalmazzunk egyelőre így, hogy volt anyaországi magyar irodalom, volt erdélyi, felvidéki és kisebb mértékben kárpátaljai –, az elsősorban abban fogalmazható meg, hogy mi gazdagabbak voltunk: nem gazdagok, de több pénzünk volt, és jelentősebb volt a kulturális támogatottságunk is, mint az anyaországban vagy a kisebbségi magyar régiókban. Ez a fiatalabb korosztályban, de különösen a kezdő írókban egyfajta nagyképűséget szül: mi vagyunk azok, akiknek egy kicsit több pénzünk van, mint az előbb említett többieknek. De ez csak az egyik tényező. A másikat az jelentette, hogy a Vajdaságba szabadon áramlottak be a nyugati szellemi irányzatok. Bár nem magyar nyelven, de mivel megtanultuk az államnyelvet, a szerbhorvátot, ezeket érzékelhettük, a műveket olvashattuk, így „okosabbak” lettünk, mint a más magyar nyelvterületen alkotó írók. Ez szülte azt a kissé dagályos és nagyon rossz hangulatot és elméletet, amit nem is annyira a szépírók alakítottak ki, hanem inkább az irodalomtörténészek. Ez valahogy így festett: tudtuk, hogy van Magyarországon magyar irodalom, de betilthattak egyes szerzőket, ugyanakkor ezekről nálunk megjelentek tanulmányok, hiszen szabadon olvashattuk őket átcsempészett műveik révén. Így kialakult az az elmélet, hogy a vajdasági magyar irodalom más, mint a többi magyar irodalom, és különb a többinél. Mi, akkori huszonévesek beindítottuk az *Új Symposiumot*, és mindenkit megbíráltunk, aki harminc éven felüli író volt, mindenkit megtámadtunk. Nem alkottunk nagy dolgokat, de támadni nagyon szépen tudtunk. Mindebben a magatartásban, ami később a groteskséget is szülte, az is benne volt, hogy egyedül Jugoszláviában nem volt szovjet nyomás, tehát mi nyugodtan szidhattuk az oroszokat is. Volt az akkori jugoszláv politikának egy nagyon balkáni, de nagyon ravasz húzása: nem kedvelte ugyan a kisebbségi kultúrát, ahol lehetett, elnyomta, de a csúcskultúrát támogatta, sőt a kirakatba rakta. Más szóval sokat áldozott arra, hogy például évente megjelenhessen mintegy negyven magyar könyv, folyóirat és a többi. És mi, akik ebbe belekerültünk, nem éltünk nagylábon, de azért jól éltünk. Én 27 éves koromban megírtam első könyvemet, és attól kezdve, 1968-tól minden évben megjelent könyvem. Magyarországon akkor a velem egykorú írók jó, hogyha négy-öt évenként ki tudták adni egy-egy művüket. Ez persze tévutakra is vihették. Induláskor én is azt vallottam, hogy a vajdasági magyar irodalom az egészen más irodalom, amíg meg nem jelent az első könyvem, amibe belevittem minden olyan modernista trükköt, amikről azt hittem, hogy a magyar nyelvterü-

leten valami újat jelent. De aztán rájöttem, hogy ez elég gyöngye könyv. Amikor megírtam a második könyvemet, akkor földre szálltam a tematikában. Az első, trükkös könyvemről elég szépen írtak. Nem nagyon kapkodták az olvasók, de azért fogyogatott. A második könyvemnél mégis rájöttem, hogy egy-két dolgot tisztázni kell magamban. Először is: milyen nyelven írok én? Magyar nyelven. Azután: milyen irodalomba akarok én beilleszkedni? A magyar irodalomba. Tehát akkor itt kell, hogy megmértessem magam, és hagyjuk ezt a vajdasági meg jugoszláviai magyarirodalom-fogalmat. Én magyarul írok, magyar nyelven, és ezt odateszem az olvasók, a kritikusok, az irodalomtörténészek elé. Ha ez megállja a helyét, akkor érek valamit a szakmában. És megállta a helyét. Attól kezdve ez a hánykolódó és viháncoló korszak, hogy mi különbek vagyunk, megszűnt.

– Mondhatjuk úgy is, hogy az a korszak szűnt meg, amikor az előbb említett nagyképűség táplálta az irodalmat?

– Igen. Tisztában lettünk azzal, hogy van egy egyetemes magyar irodalom, és mondhatjuk mi ezt kisebbséginek, határon túlinak, de amikor megmértessekre kerül sor, akkor csak magyar irodalom van. Nem azért kell ezt az irodalmat szeretni, mert határon túli, hanem próbáljuk meg értékelni, és ha ér valamit, akkor szeretjük. Én erre elég gyorsan rádöbbentem. A második könyvemtől kezdve olyan dolgokról írok, amiket fontosnak tartok, és ezt megpróbálom úgy megírni, hogy ha valaki elolvassa, ő is úgy érezze, hogy ez valóban fontos. Ha ez sikerül, akkor jól érzem magam. A második könyvem óta megírtam még tizenhetet, és mindegyik megmaradt a magyar irodalom tengervizében. Tomboló sikert egyik sem aratott, bár hétből-nyolcból filmet is csináltak, de az értéküket senki sem kérdőjelezte meg. Nem azért, mert a határon túlról jöttem, és engem sajnálni kell, hanem mert van itt egy író, akit el lehet olvasni, és esetleg fontos az, amit leír.

– Egy tíz év előtti interjúban, amikor regényeire kérdeztünk, azt mondta, hogy stílusára valamiféle „dúsított” realizmus jellemző. Mit érthetünk ezen a fogalmon? Azért is fontos ez a kérdés, mert most készül a *Latroknak is játszott* című regényciklusának negyedik kötete.

– Ezt sokféleképpen lehet érteni. A legegyszerűbb lenne azt mondani, hogy ez valamiféle gazdagabb realizmus. Akkor arra gondoltam, hogy ez valamilyen irodalmi és politikai trükk az irodalomban. A *Latroknak is játszott* olyan környezetben játszódott, ahol nem voltak igazi gyökerek. Ha azt mondjuk például, hogy Székelyföld, akkor az egy ezeregyszáz éves tájegység a maga hagyományaival. Ha azt mondjuk, hogy Vajdaság, akkor tudjuk, hogy ott az őslakos magyarokat kiirtották a törökök, és utána betelepédtek mindenféle területekről, a Jászságból, a Dunántúlról magyarok, akik nem voltak igazán őshonosak. Csak mintegy 150 évig éltek ott, amikor kisebbségi sorba jutottak. Nem volt igazán tartásuk. És mivel a háború után mi éltünk a legjobban, a jugoszláviai magyarok asszimilálódtak a leggyorsabban. De én ismertem embereket azokon kívül is, akik asszimilálódtak. Ezek kőkemény emberek voltak, volt tartásuk. Ezekre próbáltam ráépíteni a regénytrilógiát is. Őket szerettem volna előtérbe tolni. Lehet, hogy egy kicsit megváltozott a realitásuk a szövegben, és talán ez a dúsított realizmus.

– Tehát valójában a nem létező gyökereket akarta az író pótolni a regényciklusban. Nem sértünk-e műhelytitkot, ha a negyedik kötetről érdeklődünk?

– Nem műhelytitok. Most diktáltam le az első fejezetet, és már írom a másodikat. Én mindig kézzel írok, azután gépbe diktálom a szöveget.

– A diktálás egyben kontroll is? Hiszen az első ihletből leírt szövegen, amit a diktálás során kicsit már kívülről lát, még változtatni lehet.

– Így van pontosan. A kérdésben szinte benne a válasz is. Ha diktálás közben látom, hogy ez például túlságosan közhelyes, akkor változtatok a szövegen. Folytatásokban fogja közölni a kecskeméti *Forrás* című folyóirat, és havonta kell egy fejezetet leadnom. Így volt ez a *Latroknak is játszott* harmadik kötete, az *Ez a nap a miénk* esetében is.

– Ez a könyv mikor lesz a miénk?

– Jövőre. Szeptemberben kezdik közölni, 12 fejezetre terveztem, így jövő őszig kifutja magát a folyóiratban, és utána lehet beszélni arról, hogy könyv formájában is megjelenjen.

– Néhány éve azt mondta, hogy elindított egy figurát a maga útján, aztán egyszerre csak kicsúszott a kezei közül. Bizonyára más alkotóknál is megtörténik, hogy hőse elkezdi a saját életét élni. Mi történik az íróval akkor, ha az általa teremtett alak önálló életre kel? Ha megtervezi a 12 fejezetet, azután egész más irányt vesz az írás?

– Ha sikerül életerős figurát teremteni, és az egyszerre csak elkezdi élni a saját életét, akkor muszáj úgy írnom tovább, ahogyan esetleg nem is gondoltam. A regény igazi főszereplője sínen van, ezzel nincs is gond, az ő viselkedése kiszámítható. A másik főszereplő viszont abszolút szélhámos.

– Ő is dúsitott realizmussal megrajzolt figura?

– Kicsit igen, de kissé még vissza is fogott. Egy szenttamási magyar ember, aki tudja, hogyha visszamegy a háború után Szenttamásra, akkor a szerb partizánok megölik. Nem azért, mert valami nagy disznóságot csinált, hanem azért, mert vannak ott haragosai, és abban az időben lehetett öldökölni. Ezért nem megy haza, hanem szélhámos lesz, hamiskártyás és más egyéb. Először van nagyvárosban, és elkezd lopni, csalni, hazudni. És ez bejön. Végül is a semmiből megérkezik egy falusi ácslegény, és ezzel a modorral, ezzel a stílussal sikeres lesz. Azt a címet adtam ennek a könyvnek, hogy *Aranyat talált*. Félő, hogyha ez a figura elkezd önálló életet élni, akkor bajban leszek. De várjuk ki a végét.

– Előbb említette, hogy hat-nyolc könyvből film is készült. Többek között a *Sortűz* egy fekete bivalyért és *A kárókatona* még nem jöttek vissza című művekből. A filmváltozatokkal azonban sosem volt megelégedve. Eleve fenntartásai vannak a filmfeldolgozásokkal kapcsolatban, vagy nem sikerült megtalálni azt a hangot, illetve képet, amelyet elvárt, vagy legalábbis szeretett volna?

– Eleve fenntartásom van, de nem azért, mert én valami különleges alkat vagyok. Egyébként azt hiszem, hogy minden író így érzi, amikor egy másik műfajban látja

viszont azt, amit leír, mert színpadon vagy filmen ez valahogy nem ugyanaz. Azért nem szeretem, mert kissé szélhámosságnak érzem. Amíg én megírok egy novellát vagy regényt, addig az íróasztalon ott van előttem a papír. És ahogyan megírom, az olyan, ahogyan én megcsináltam. Mihelyt film lesz belőle, ott még legalább százötven ember ügködik körülötte. Az érdekes az, hogy ezekben a filmekben – a legutóbbiban is – csupa jó színész játszott, akik képesek lettek volna szinte mindent megcsinálni, amit én a prózában elképzelttem. Amikor szélhámosságot említek, ezt nem kell szó szerint értelmezni. Egyszerűen arról van szó, hogy egy nagy csapat tevékenységében valahol megbicsaklik valami, és akkor ez már nem az igazi. Talán a történet, a sztori mögöttes területeit nem tudták bejární ezek a filmek.

– *A forgatókönyveket is ön írja?*

– Volt, amikor én írtam, és volt, amikor más. Ilyenkor azt szoktam mondani, hogy gyerekek, én jobb vagyok eredetiben. Ettől azért még lehetett sikeres egyik-másik film. A legutóbbi – nem jól sikerült – filmemre nem volt pénz. A regényben és a forgatókönyvben is leírom például, hogy egy gyanús üzelmeket folytató fegyverkereskedőre egy kávézó előtt géppisztolysorozatot eresztenek, és lelövik a barátját. Ő megússza a dolgot. Ez fél perc egy filmben, de nagyon hatásos jelenet. Ezt a szereplő azonban a filmen csupán elmondja. És ebben a pillanatban leül az egész dolog. A film a jugoszláv polgárháború kitörésekor játszódik. Érzékeltetni kellene, hogy valóban mi történik. Vagy például leírom, hogy éjszaka tankok vonulnak Horvátország felé. Tankokra viszont nem volt pénz. A háborút úgy érzékeltették, hogy Pest fölött elhúz egy repülőgép. Egy csomó olyan dolog van a filmben, ami a nézőt nem érdekli. Ő csak azt látja, hogy valamiről meg akarják győzni, mondogatnak valamit, hogy ez meg ez történik, de közben nem történik semmi, mert minden egy lakásban játszódik.

– *Megjelentek-e külföldön is művei?*

– Elég sok nyelven jelentek meg novelláim, regényrészletek is elszórva folyóiratokban franciául, angolul, észtül, elég sok könyvem jelent meg szerbül, de ez talán nem is annyira érdekes, hiszen ott éltem. Később lengyelül, szlovákul, ruszinul. Mióta Magyarországon élek, németül jelent meg egy regényem. Antológiákban novelláim németül, franciául, de hogy egy világnyelvet is említsek, eszperantóul is megjelent egy könyvem.

– *A fordításokkal hogy van megelégedve?*

– Fialat írónak nagy szó, ha megjelenik az első könyve. Fialat írónak nagyon nagy szó, ha lefordítják más nyelvre. Számomra is nagy szó volt, amikor az első könyvem lefordították szerb nyelvre. Én egyedül ezen a két nyelven tudok kommunikálni, magyarul és szerbül. Olvasgattam a fordítást, úgy rendben is találtam. Azután elvittem egy szerb nyelvészprofesszorhoz, aki kitűnően tudott magyarul, Illyés Gyula *Puszták népe* című művét ő fordította szerbre. Büszkén mutatom neki a lefordított könyvemet. Az öregúr beleolvas, és azt mondja: „Gion úr, ebben az első mondatban három olyan kifejezés van, amit a szerb ember nem használ. Ez a fordítás rossz.” És ez még csak egy másfél soros mondat volt. Akkor

azt mondtam, hogy fordítsák csak le a könyveimet más nyelvekre, én nem fogok utánanézni, hogy jók-e. Csak az a fontos számomra, hogy magyarul jó legyen.

„Ritkán panaszkodik...”¹⁵

Ritkán panaszkodik, és ha mégis, legfeljebb azt említi meg, hogy mostanában gyakran megfájdul a térde. Időnként régebben is fájt, de nem ilyen nagyon. Lehet, hogy kés alá is kell mennie.

Véletlenül tudom, hogy nem a sok térdepléstől erednek a fájdalmak, hanem inkább attól, hogy túl sokszor felállt. Először egy közepes nagyságú folyó mellől, ahonnan eljött egy nagyobb folyóhoz Budapestre, valahol Kőbányán húzta meg magát, a közelben egy furcsa háromszögletű vasúti csomóponton amolyan kamaszos elszántságból, vagy talán élni akarásból kifosztotta a tehervagonokat, melyekben a szovjet kártérítési holmikát tárolták. Volt ott minden. A festményektől, rádióktól kezdve a hasábfáig. Akkor is felállt, és megmentette a kevés megmenthetőt, persze saját hasznára is.

Ötvenhat októbere után immár érettebb fejjel természetesen börtönbe csukták, ahol emberi módon elbúcsúzott a halálra ítéltektől, akik gyakran goromba életigazságokat mondtak neki, mielőtt a bitófához indultak.

Ő túlélte, filmeket csinált később, rajzokat rajzolt, festményeket festett, kerámiát égetett, sőt verseket is írt. Életvitele és tapasztalatai nyomán hajlamos a sarkos[,] egyértelmű fogalmazásokra minden műfajban. Ez lehet erény, esetleg hiba is. Ítélje meg mindenki a maga ízlése szerint.

A térde természetesen egyre jobban fáj. De hát ez a gyakori felállásokkal jár, egy könyv esetében is.

A saját műveiből készült filmekről

Részlet a *Késdobáló* című filmdráma előtt elhangzott tévéinterjúból¹⁶

Gion [Nándor]: Az első elképzelés az volt, hogy külső erők segítségével csináljuk meg ezt a filmet, pontosabban, hogy Magyarországról hozunk rendezőt, és a főszereplőt is. Azután valahogyan nem jött össze a dolog. Vicsek Károly az utolsó pillanatban vállalta, hogy megrendezze. Tudom, hogy jó rendező, nagyra becsülöm, mert következetesen filmesíti meg a vajdasági írók műveit, és sokszor nagyon sikeresen. Örülök, hogy így történt a dolog, hogy végül is úgyszólván teljesen helyi erőből készült el a film: vajdasági az író, vajdasági a rendező, vajdaságiak a színészek. Majd most kiderül, hogy mi tellett ki tőlünk, és mire vagyunk képesek ebben a pillanatban.

Kartag [Nándor]: Az író bemutatásához hadd mondjam el, Gion Nándor 1941-ben született Szenttamáson, géplakatosnak tanult Szabadkán, majd továbbtanult, és az Újvidéki Egyetem Magyar Tanszékén fejezte be egyetemi tanulmányait.

¹⁵ Kéziratból.

¹⁶ A hagyatékban a(z ismeretlen helyen, de bizonyára a Vajdaságban) megjelent cikkről készült fényképen megőrződött szöveg.

it. Újságíróként dolgozott, és az Újvidéki Színház igazgatója lett. Jelenleg az Újvidéki Rádió magyar nyelvű műsorainak a főszerkesztője. Eddigi munkája, élete szorosán a Vajdasághoz kapcsolódik, a Gion-írások állandó színhelye is Bácska, pontosabban a szülőfalu. Hogyan szeretné bemutatni, pontosabban, milyennek látja ezt a világot?

Gion: Számomra ezen a helyen csodálatos dolgok történtek, és történnek még most is, talán azért, mert ha úgy nézzük, egész közelről, belülről nézem őket. Könyveimben igyekszem is ezt a világot feltárni úgy, ahogy én látom. Ez a most bemutatásra kerülő tévéjáték is egy ilyen könyvből nőtt ki. A könyv címe: *Ezen az oldalon*. Réges-régen, még valamikor a hetvenes években írtam, s valóban Közép-Bácskát, Szenttamást, és annak egy utcáját mutatja be úgy, ahogy én láttam, ahogy én emlékszem rá. Többen próbáltak filmet csinálni belőle, azután nem sikerült az egész könyvet filmre venni, úgyhogy végül fogtam egy novellát, és azt növesztettem ki forgatókönyvvé. Ez a novella, mondjuk, legkevésbé kötődik ehhez a tájhoz. Kötődik hozzá, de azok az események, amik itt történnek, amit itt láthatunk, azok bárhol is megtörténhetnek. Viszont amikor a filmet csináltuk, a rendező nagyon jól ismerte az egész könyvet, nem csak ezt a kiindulópontul szolgáló novellát. Bevitt olyan motívumokat, amelyek nagyon is kötnek egyfajta tájhoz, ahhoz a tájhoz, amelyikbe én beleszülettem, és amelyet oly nagyon szeretek.

Csak füstölgök és morgolódom¹⁷

A *Sortűz egy fekete bivalyért* című filmről

Kezdetben szent meggyőződésem volt – mert miért is ne lett volna –, hogy az Isten valamennyi könyvemet kimondottan arra teremtette, hogy megfilmesítsék. Talán azért volt ez, mert az irodalmi szárnybontogatással párhuzamosan filmkritikussággal is foglalkozni kezdtem. Fesztiválokra jártam, sok rosszat írtam sok rossz filmről, s mert húsz év alatt megjelent vagy tíz könyvem, a fesztiválokon megpróbáltam filmes barátaim figyelmét felhívni műveimre. Ágálásommal persze nem sokra mentem, úgyhogy kezdtem belenyugodni: ha egyszer világhírű leszek, semmiképpen sem a filmjeim révén.

Ám néhány évvel ezelőtt Vicsek Károly, újvidéki filmrendező barátom előkapta egy régebbi könyvemet, mondván, hogy ő abból bizony filmet csinál. Így került a *Testvérem, Joáb* műterembe. Vicsekről azt terjesztik, hogy munka közben érthetetlen utasításokat dünnyög a szakállába, ám ennek ellenére végül jól sikerülnek filmjei, ami igaz is. Mellesleg nyert ő már nagydíjat is a jugoszláv játékfilmek nemzetközi hírű pulai fesztiválján. Az is jellemző rá, hogy előszeretettel foglalkozik vajdasági írók műveivel, de a legjellemzőbb, hogy utálja, ha az írók jelen vannak és okvetetlenkednek munkája közben. Én sem vagyok kivétel. Engem is igyekezett távol tartani a forgatástól, és amikor egyszer mégis odamerészkedtem,

¹⁷ A hagyatékban a(z ismeretlen helyen, de bizonyára a Vajdaságban) megjelent cikkről készült fényképen kissé hiányosan megőrződött szöveg.

szinte azonnal elküldött, hogy menjek csak haza nyugodtan, a film sikere már a „zsákban” van, mivelhogy tizenöt meztelen nőt is felvonultatott benne.

Bevallom, ez kissé meglepett, hiszen engem általában szemérmes írónak tartanak, olyannyira annak, hogy egy-két kritikusom már bűnömül is felrótta ezt. A tizenöt meztelen hölgy azonban jelen volt a filmben, ám még ez sem bizonyult elégnek. Vagy több, vagy ennyi sem kellett volna? Mindenesetre azzal vigasztalódtam, hogy a film számomra azért nem sikeredett igazán jóra, mert nemcsak nagyon, de piszokul eltért a regénytől.

Vicsek után budapesti barátom, András Ferenc kezeibe kerültem. *A kárókatónák még nem jöttek vissza* című regényemet kezdte forgatni Budapesten, majd a Balaton környékén, tévéfilmnek. Most aztán nem panaszkodhattam! Nem mellőztek: meghívtak a forgatásra, tanácsaimat is mindig kikérték, sőt, ha volt mit, meg is fogadták őket. Na, nem sok dolgot adtam nekik! Rábíztam a szakmabeliekre, dolgozzanak csak legjobb belátásuk szerint. Később némi szerzői melankóliával vettem tudomásul, hogy igazam volt, szép film kerekedett belőle, tehetséges emberek munkája, bár mondjanak rólam, [szövegrész hiányzik] mondják, aminek akarják, esküszöm, hogy a novellához képest nem is csináltam rosszul. Ez is Vicsek Károly kezeibe került, aki nem képes megváltozni: írónak mars és kuss, viszont ezúttal – csodák csodája – következetesebben tartotta magát a forgatókönyvhöz, és (úgy látszik, öregszik) csak három-négy meztelen nőt csempészett be a cselekménybe. Nem tudom, hogy ezért-e, vagy talán valami másért, *A késdobáló* – ez a második közös filmünk címe – már sokkal jobban sikerült, mint előző kísérletünk. Sőt, mostanában úgy hallom, hogy mozifilm is lesz belőle, és még az idén bemutatják a július végi pulai filmfesztiválon.

Nem sokkal később felvirradt a *Sortűz egy fekete bivalyért* című ifjúsági regényem napja. Magyarországon kezdtek vele foglalkozni, ott is forgatták magyar–francia koprodukcióban. A forgatókönyv első változatát magam írtam. Bevallhatom: nem sokat csináltam, valamelyest lerövidítettem a regényt. Akkor három profi filmes vette kezébe a dolgot, s az én regényemből szinte semmi sem maradt. Azaz, miket beszélek, furcsa módon mégiscsak az én történetem ez. A vonalvezetés, a hangulat, a légkör az én művemét idézi, le se tagadhatnám; pedig megnyirbálták és megtoldották, a párbeszédet átírták, a helyszínt és a cselekmény időpontját megváltoztatták. Az ilyesmi – hiába is tagadnám – nem esik nekem jól. Érzékeny vagyok, mint a legtöbb író, ragaszkodom a mondataimhoz, az általam megírt szereplőkhöz, a helyszínhez, s az általam választott időponthoz. Mivel más bajom nem volt, elmondtam én ezt többször is Szabó Lászlónak, a rendezőnek, meg Jely Ferencnek, a segédrendezőnek, néha meglehetősen gorombán is mondtam, miközben lehet, hogy végül mégis nekik volt igazuk [szövegrész hiányzik] szemeim elé került, és mit szépítsem, egész jelenetsorokon berzenkedtem.

Elnézó szeretettel mosolyogtak rám, nagy-nagy türelemmel hallgattak, hogy azután azt csinálják, amit jónak látnak.

Így találkoztam „művemmel” másodszor is az idei Magyar Játékfilmszemlén, ahol a *Sortűz egy fekete bivalyért* – nem túlzok – vastapsot kapott. Ettől függetle-

nül, meg a taps hatása alatt is, most már az volt a benyomásom, hogy legalábbis figyelemre méltó ez a film.

Elbizonytalanodtam. Megértettem, hogy mese nincs, bele kell nyugodnom a műfajváltás törvényszerűségeibe, és megértettem, hogy a saját írásaim alapján készült filmeket nem vagyok képes tárgyilagosan, sőt talán még elfogultan sem megítélni. Inkább megbízom a filmesekben, hiszek a kritikusoknak, és legfőképpen Ófelségének, a közönségnek...

„a filmezés a jelek szerint bizonytalan időre elhalasztódik”¹⁸

Az Objektív Filmstúdió mozgóképeskönyvéről

Jó egy évvel ezelőtt, amikor módfelett meleg nyár volt, az Objektív Filmstúdióban fölvetődött az ötlet, hogy meg kellene kérni néhány író, írjanak filmnovellákat, melyeket a filmesek megjelentetnének egy gyűjteményes kötetben, e novellákból később esetleg forgatókönyvek is születhetnének, még később pedig akár filmek is – természetesen jó filmek –, ily módon is prezentálva irodalmunk és filmművészetünk gyümölcsöző kapcsolatát, mindez talán még javíthatna valamelyest a magyar film jelenlegi sanyarú állapotán, sőt az irodalomra is jótékony hatással lenne, ami szintén nem ártana a mostani viszonyok között.

Engem is meghívtak a pályázatfelére, elfogadtam a meghívást, mert jó ötletnek tartottam a kezdeményezést, mások is jó ötletnek tartották – összesen tizenhárman voltunk –, a gyűjteményes kötet tényleg megjelent az idei könyvhétre, *Az Objektív Filmstúdió mozgóképeskönyve* címmel, elég csöndes fogadtatásban részesült, pedig... De erről majd később.

Az ember nehezen, és kissé ügyetlenkedve beszél olyan könyvről, melyben a saját írása is szerepel, ezért a saját írásomtól a továbbiakban eltekintek, és csak a másik tizenkettő szerző novelláját szeretném dicsérni, mert megérdemlik.

Mindenesetre mielőtt elhatároztam volna, hogy a rádióban mondok valamit a szóban forgó kötetről, kicsit tájékozódtam a sorsáról, hiszen lassan már a következő nyár is elmúlik, és ez a nyár [is] majdnem olyan meleg volt, mint a tavalyi. Elégé lesújtó információkat tudtam meg. A szépreményű akció, az időjárástól függetlenül, ez idáig annyi eredménnyel járt, magyarán annyi pénzt hozott a folytatáshoz, hogy meg lehetne csinálni egy negyed, jó esetben egy fél filmet. Tehát ismét kevés film lesz, messze elmaradtunk az eredeti nemes céloktól.

Pedig a tizenkét író: Csaplár Vilmos, Csiki László, Fejes Endre, Grendel Lajos, Kardos István, Kertész Ákos, Lázár Ervin, Márton Gyula, Salamon András, Schwajda György, Spiró György, Vámos Miklós tisztességes munkát végzett. Igényes írásokat szállítottak le: klasszikus novellákat, szigorú szakmai szabályoknak megfelelő filmnovellákat, vagy a két műfaj egyre inkább elmosódó határaival valamiféle keverék alkotást, de az utóbbi évtizedek változó, és szinte minden esetben izgalmas és érdekes témáival, melyeket érdemes volna továbbírni és lefényképezni.

---

18 Cépiratból.

A fényképezés, pontosabban a filmezés a jelek szerint bizonytalan időre elhalasztódik. A nagy ambíciókkal megírt filmnovellák megmaradnak a szerény kivitelezésű, szépreményű kötet lapjain. Itt is érdemes elolvasni őket, irodalomnak nem rosszak. A címlapon egyébként is egy szép régi, talán túl régi írógép látható, amelyből vékony filmszalagok tekerednek elő, igen kuszán és rendezetlenül.

Jegyzetek saját szépróza művekhez¹⁹

/Mint a felszabadítók/

A háború vége felé a hősködő felszabadítók valahol rabolni akartak, de miután nem találtak semmi elrabolnivalót, fejszékkel széthasogatták a gyönyörű diófa bútorokat, és egyéb, ennél csúnyább garázdaságokat is műveltek, erről ebben a könyvben nem esik szó, csupán akkor történik említés róluk, amikor nyugalmasabb időkben békeszerető emberek is kezdenek úgy viselkedni, mint a felszabadítók. Talán még címnek sem rossz.

Egyébként békebeli történetek kerültek a kötetbe: tizenöt egymással igen szorosan összefüggő novella. Helyenként érződik ugyan egy immár másik háború közelsége, egy-két pisztolylövés is eldördül, néha gonosz kinézetű kések is előkerülnek, alapjában véve azonban még viszonylag békés világban járunk.

A tizenöt novellából hármát még a Vajdaságban írtam meg, a másik tizenkettőnek csak a témáját hoztam magammal, aztán itt írtam meg Budapesten. A novellák egyenként megjelentek különféle lapokban és folyóiratokban, de már a másodiknál egy majdani kötetet kezdtem tervezgetni, tekintettel, hogy a főhős a kinyomtatott szövegben is határozottan életrevalónak látszott. Akár regény is kerekedhetett volna az egészből, csakhogy a fejezetek csapongva születtek, nem is abban a sorrendben, ahogy a könyvben összeálltak, tehát túlságosan önállósultak.

Az első elbeszélést (nem a könyvben az elsőt) még egy szinte véletlenül elorzott történet indította útjára sok évvel ezelőtt, akkoriban újvidéki lakásom meglehetősen siralmas állapotban volt, ne mondjak mást, az ablakkeretek és ablakpárkányok elkorhadtak, befújt a szél és becsorgott az eső, előkerítettem hát egy megbízható asztalost. Nagydarab, erős ember volt, szakszerűen megszilárdította a rozoga ablakokat, ezután én kifizettem a munkadíját, és meghívtam egy italtra. Szépen elbeszélgettünk, elmondott nekem egy érdekes történetet, nyomban elhatároztam, hogy ezt kicsit kicifrázva megírom, ő pedig megjegyezte, hogy felhalmozott könyveimet illene már könyvespolcon elhelyezni, meg hát a ruhásszekrényeken is csáléra lógnak az ajtók. Gyorsan megegyeztünk, a szekrényeket kiegyenesítette, és csinált néhány méretre szabott könyvvállványt, takaros polcokkal. Egyre többet beszélgettünk, a lakásom egészen kivirult, az asztalosmester nagyon jól érezte magát nálunk, később már rendszeresen meglátogatott akkor is, ha nem akadt a lakásban semmi javítanivaló. Lassanként rájöttem, hogy miért táborozik le nálunk olyan gyakran. Az én családomban mindenki magyarul

---

¹⁹ Ez és a következők mind gépiratból.

beszél, az ő családjában nem. A felesége még törte a magyart, a gyerekei már alig-alig, az unokái már egyáltalán nem beszéltek az ő anyanyelvét, az egyébként igen vagány magatartású mester viszont sohasem tanult meg igazából szerbül. Saját otthonában makogva beszélt, felesége nyilván többször megmosolyogta, attól tartok, hogy gyermekei és unokái is. Minálunk senki sem mosolygott rajta, mindannyian magyarul társalogtunk, és ő is folyékonyan beszélhetett órákon át.

Most zárójelbe idekívánkozna legalább egy okos és tanulságos mondat a kisebbségi sorsról, de ezt most elmellőzöm, ebben a könyvben sem elmélkedek erről a témáról, persze többször is utalok rá, mert fontosnak tartom, de az idevágó mondanómat a következő könyvben akarom kifejteni.

Szóval megmaradtunk a majdnem politikamentes, jókedvű vagy bánatos, vagy éppen kegyetlen élményeknél. Sok használható történetet hallottam, és nekem is voltak történeteim, ahová tökéletesen beilleszkedett a nagy erejű, de kicsit megkeseredett asztalos. Így aztán megszületett a könyv *Mint a felszabadítók* címmel.

Nyűgös munka volt, mint a legtöbb munka, amit az ember megpróbál figyelmesen és tisztességgel elvégezni, legyen az elkorhadt ablakok megjavítása, novella vagy regény megírása, vagy egy idegen nyelv kényszerű megtanulása. A kötelező veszélyeségeket illetően, ez a könyv mégis a kellemesebb emléké válalkozásaim közé tartozik, majdnem pihentető a mostani nekifutásom előtt, amikor a *Latroknak is játszott* című trilógia harmadik regényével kínlódom, és amikor az igazi „felszabadítókról” kellene írnom.

Az asztalosmester²⁰

/Mint a felszabadítók/

Véletlenül, egészen ártatlanul indult a dolog. Évekkel ezelőtt újvidéki lakásombba beállított egy nagydarab asztalosmester, hasznos és szakszerű munkát végzett az ajtók, ablakok és bútorok körül, a jól végzett munka után, amint az illik, leültünk sörözni és beszélgetni. Elmondott nekem egy történetet valakiről, akinek az egyik lábán hat ujj volt, ez módfelett idegesítette, egy szép napon fertőtlenítés céljából pálinkát öntött a lábára, és baltával lecsapta a ronda hatodik ujját. Sok vére elfolyt, az inak összeugrottak, az orvosok térd fölött sürgősen lefűrészelték a lábát.

Írtam erről egy novellát, egészen jól sikerült, az asztalos a leírt szövegben igen életrevalónak bizonyult, és a valóságban is. Egyre gyakrabban járt el hozzánk, egyre többet mesélt magáról, meglepő őszinteséggel. Arra is rájöttem, hogy miért. Végre családi körben anyanyelvén beszélhetett. Tudniillik nálunk mindenki magyarul beszélt, az ő családjában nem: felesége, gyerekei, unokái megmosolyogták akadozó és magyaros hangsúlyú szerb beszéde miatt, én viszont figyelmesen hallgattam, ő pedig folyékonyan mesélhetett anyanyelvén. Szép szál, lapátkezű, önérzetes öregember volt, megérett az újabb novellára, sőt novellákra, történeteink összefonódtak, és már akkor kötetben kezdtem gondolkodni.

²⁰ Ez és a következők mind megjelentek itt: Magyar Szó Kilátó 2018. augusztus 26–27.; 24–25.

Három novellát Újvidéken írtam meg róla, a többinek a témáját áthoztam Budapestre, itt írtam tovább a békebeli történeteket, amelyekben időnként előkerülnek ugyan balták, kések vagy pisztolyok, vér is folyik olykor, de hát ez előfordul békés mindennapjainkban is. Persze a közeli háború azért érződik. Éppen emiatt a *Mint a felszabadítók* címmel a könyvet valamiképpen csatlakoztatni tudtam a két évvel ezelőtt megjelent *Izsakhár* című regényemhez.

Helyszíneként ebben a könyvemben jelenik meg először Budapest. Nem mintha korábban nem ismertem volna, publicisztikában néha megpróbáltam körbejárni, belülről azonban csak az utóbbi két-három évben ismerkedem vele, széppróbában még mindig óvatosan fogalmazok róla, egyelőre főleg vajdasági magyarok járnak a város utcáit, néha még elbizonytalanodnak, valamiféle pezsgést, mozgalmasságot azért behoznak a koszosan is szép városba, természetesen jó és rossz értelemben is. Eközben megpróbálnak beilleszkedni a számukra kicsit furcsa életbe. Kézművesek, festők, fegyverkereskedők, írók. Többségükben életrevaló emberek, akárcsak Iрмаi József, a *Mint a felszabadítók* nagydarab asztalosmestere, aki viszonylag magabiztosan gyalogol végig egy kétszáz oldalas könyv teleírt lapjain.

Az Író

/Huzatos hajón/

Egy jugoszláv laktanya lebetonozott udvarán, krétával rajzolt ringben két ingujjra vetkőzött katona, a szerb Petar és a muzulmán Szelim bokszkesztyűben ökölvívó-mérkőzést vív. Körülöttük katonák szurkolnak, vajdasági magyar fiúk is, köztük az Író. Az összecsapás nagyjából döntetlenül végződik, a katonák barátságban elvonulnak vacsorázni, valamennyien ugyanannak a hadseregnek a tagjai.

Később tankok, ágyúk, puszkák csövei merednek egymással szembe, lövések dördülnek. Kitért a polgárháború.

Ezután az Író már budapesti albérlési lakásában látható, ahol békekességben él egy atomfizikus lánnyal, dolgozik, szerkesztőkkel tárgyal, találkozik régi barátaival, akik között akad tanár, orvos, autótolvaj... Segíteni próbálnak egymásnak a megélhetésben. Szelim is gyakorta meglátogatja, ő kamionnal ingázik Szarajevó és Nyugat-Európa között, gyanús rakományokat szállít.

Az Író vasárnaponként egy szépen berendezett hajóétteremben vacsorázik a lánnyal, jó barátságban van a délvidéki származású tulajdonossal és az egykori ökölvívóval, Petarral, aki most kidobólegény. A hajón elegáns üzletemberek üldögélnek, titokzatos üzletek köttetnek, a tárgyalásokba időnként az Írot is bevonják.

Egy napon Szelim megtudja, hogy régi verekedőpartnere a hajón tartózkodik. Elmegy az Íróval az étterembe, vacsorához ülnek, amikor a Dunáról egy motorcsónakból, a partról egy autóból valakik löni kezdenek az étteremre. A hajóról viszonozzák a tüzet. A vendégek szétszaladnak, a rendőrség megállapítja, hogy a kár jelentős, de komolyabb személyi sérülés nem történt.

A hajón a szemle után csak a személyzet, az Író, Szelim és egy részeg külföldi turista marad. Petar kesztyűket hoz, és verekedni kezdenek Szelimmal, mint valamikor a laktanyában. A turista fizetni akar, a pénzt a kezéből vízbe fújja a szél. A részeg utánaugrik. Szelim a vízbe löki Petart, hogy mentse ki a vendéget. A tulaj kiabál, hogy a boksoló nem tud úszni. Szelim ekkor maga is a Dunába ugrik, és a partra vonszolja a két fuldoklót.

A Festő

/Amarilla, a feledékeny kuvasz/

A Festő egy budapesti lakásban a saját festményeit mutogatja egy fiatalasszonynak. Valamennyi képen a mosztári híd látható épségben, majd romokban. A Festő a háborús napokról mesél. (Néhány jelenet esetleg eljátszható.)

Az asszony elvezeti a Festőt egy öreg vegyész-mérnökhöz, aki egyedül él nagy lakásában (vagy házában), elég gazdag, régi találmányai után még mindig kapja a jogdíjakat, bár erre nem túlságosan büszke, örök életében festeni szeretett volna, de mire ideje adódott rá, meggyöngült a látása, reszketnek a kezei. Befogadja magához a Délvidékről menekült Festőt, megbízza, hogy helyette rajzolja, fesse meg az általa elképzelt magasztos fogalmakat: a Békét, a Harmóniát, a Szeretetet, az Ünnepet, a Boldogságot stb.

Készülnek a képek, a Festő közben Budapesttel ismerkedik, motívumokat keres szép feladataihoz, de nem mindig a szépséget találja. Utcalányokkal, stricikkel, kábítószer-kereskedőkkel, betörőkkel, művészekkel, lecsúszott vagy ügyeskedő honfitársaival találkozik, időnként maga is gyanús üzemekbe keveredik, életveszély is fenyegeti. Túléli a veszélyeket, de ez a túlélés ideiglenesnek látszik. Mindenesetre megfesti a következő magasztos témát.

Filmnovella

/Műfogsor az égből/

M. Holló János, aki gyakorta nevezi magát remekírónak, büszkélkedik azzal, hogy minden leírt sora megjelent magyar nyelven, sőt bizonyos sorok más világnyelveken is, például ruténul, szlovénul, szlovákul, horvátul, még németül, lengyelül, franciául, angolul és eszperantóul is, különösképpen büszke arra, hogy némely írásából film is készült, és ez a világhír felé röpitette, ami persze csak részben igaz, a világhírnév nem jött be egyértelműen, de ezzel is el lehet dicsekedni egy eszperantistának, aki már lefordította két könyvét, újabb műveket is műfordítana, csak hogy eléggé tájékozatlan az irodalom és a film világában, mert civilben paprikatermesztő mérnök Magyarország határának déli túloldalán, és ebben a szakmában is sok a gond mostanság, az íz és a szín keverésével mindig bajok vannak, nem árt egy kis eszperantista kikapcsolódás.

M. Holló János a bevezető hetvenkedés után azonnal elmondta legújabb igaz történetét, ami tényleg igaz, azt is megígérte, hogy leírja, valamelyik rangos

magyar folyóirat biztosan leközi, és ettől kezdve csemegézhet belőle az egész soknyelvű világ. Az eszperantista paprikatermesztő figyelmesen végighallgatta, elhitte minden szavát. Íme a történet, ami még filmen is sokféle és olcsón kibontható, narrátorral vagy narrátor nélkül, az alábbi címmel: *Műfogsor a mennyekből*.

A Vállalkozók

/Műfogsor az égből és Fényjelek nélkül/

Meztelen emberek a saját sírjukat ássák a balkáni ködös, háborús vidéken. Géppisztolyos emberek levetett ruháikat kutatják át. Egy autóbusz jön az úton, a fegyveresek leállítják, ott is értékek után kutatnak, cigarettát, szeszes italokat találnak. A zűrzavart felhasználja két halálraítélt, M. és P., kiugranak az árokból, találmásra felkapnak ruhadarabokat, eltűnnek a ködben.

Az egyik sebtében felmarkolt kabát belsejében pénzt találnak, M. és P. Budapesten elegánsan felöltözik, P. soha többé nem tud szabadulni a kivégzés előtti lidércnyomástól, kicsit úgy érzi, hogy Magyarországon a mennyországba került, itt senki sem akarja megölni, betér egy „boszorkányhoz” (lásd: Magyarországi Boszorkányszövetség, amelyről most vitatkoznak, hogy egyház-e vagy sem), szép és gazdag jövőt jósolnak neki.

Vállalkozásba kezdenek, sütödét nyitnak, M. az üzletet intézi, P. a sütödét irányítja. A balkáni péksüteményeket egyre szélesebb körben árusítják, még börtönökben is, szoros kapcsolatba kerülnek az alvilággal. Gazdagodásuknak híre megy, M.-et meglátogatja délvidéki édesapja, a vonaton hangosan dicsekszik fia sikereivel, a Keleti pályaudvaron emberrablók elhurcolják, váltságdíjat követelnek érte.

M.-ék az emberrablókkal elbánnak, az üzlet terebélyesedik, a használt és bérelt gépkocsikat, amelyekkel a péksüteményeket hordják szét a városban, új kocsikra cserélik ki. A konkurencia rossz szemmel nézi őket. A legszebb új autót a réveteg P. akarja kipróbálni, ez már majdnem a mennyország számára. Az autó felrobban alatta, a lelke tényleg a mennyországba száll, a teste azonban a földön marad feketén, mint az ördög.